

RĪGAS PEDAGOĢIJAS UN IZGLĪTĪBAS VADĪBAS AKADĒMIJA

Pedagoģijas fakultāte

Pilna laika studijas

Profesionālā bakalaura studiju programma

Pirmsskolas un sākumskolas skolotājs

Maruta Skudra

**Jēgpilna priekšstata sekmēšana par tautas gadskārtu svētku
tradīcijām pirmsskolā**

Bakalaura darbs

Darba autors

Maruta Skudra

Vārds, uzvārds

Paraksts

Darba vadītājs

Docente

Akadēmiskais
amats

Dr. Paed.

Grāds

Gunta Siliņa-
Jasjukēviča

Vārds, uzvārds

Paraksts

RĪGA 2016

Anotācija

Marutas Skudras bakalaura darbs “**Jēgpilna priekšstata sekmēšana par tautas gadskārtu svētku tradīcijām pirmsskolā**” tika izstrādāts Dr.paed. Guntas Siliņas-Jasjukēvičas vadībā.

Darba mērķis ir teorētiski un praktiski pētīt gadskārtu svētku tradīciju jēgpilnas apguves iespējas pirmsskolā. Darbā tiek izvirzīta **hipotēze**:

Priekšstata veidošanās par gadskārtu svētku tradīcijām tiek īstenota jēgpilni, ja:

- bērns iepazīst svētkus no *laiku, telpas, dalībnieku un rituālu* viedokļa savstarpējā saistībā;
- praksē tiek izmantoti gadskārtu svētku apguves pedagoģiskie principi.

Darbs sastāv no trim nodaļām. **Pirmajā nodaļā** tiek raksturota jaukta vecuma bērnu attīstības likumsakarības pirmsskolā kultūras apguves kontekstā, kā arī raksturoti gadskārtu svētku tradīciju komponenti un metodiskie pamatprincipi to apguvei darbā ar bērniem pirmsskolā.

Otrajā nodaļā tiek veikts empīriskais pētījums x pirmsskolā, lai pārbaudītu teorētiskās atziņas praksē. Tiek apkopoti pētījuma rezultāti un izdarīti secinājumi.

Trešajā nodaļā tiek veikta izmēģinājuma darbība.

Apkopojot iegūtos rezultātus, tiek **secināts**, ka izvirzītā hipotēze apstiprinājās.

Atslēgas vārdi: kultūra, gadskārtu svētki, jēgpilnas mācības pirmsskolā.

Abstract

Marutas Skudras bachelor thesis "**The facilitation of a meaningful notion of national seasonal celebration traditions in a pre-school**" was developed with supervision of Dr.paed. Gunta Siliņa-Jasjukēviča.

The objective is to theoretically and practically research meaningful learning opportunities for seasonal celebration traditions at a pre-school.

The hypothesis is: the idea of seasonal celebration traditions are implemented in a meaningful way, if:

- the child gets to know festivities, from a point of view where *time, space, membership and ritual* come together.
- pedagogical principles are used for learning seasonal celebration traditions.

The work consists of 3 parts. **The first part** theoretically describes mixed-age preschool children's development regularities in a context of cultural learning, and describes seasonal celebration tradition components and methodological learning principles that can be implemented when working with children in a pre-school.

The second part is an empirical study in an "X" pre-school, so that the theoretical knowledge is proved in real life. The results are gathered and conclusions are made.

The third part describes a trial. Summarizing the results obtained, it is concluded that the hypothesis has been confirmed.

Keywords: culture, seasonal celebrations, meaningful learning in pre-school.

Saturs

Ievads.....	5
1. Kultūras ietekme uz bērna attīstību pirmsskolā.....	7
2. Gadskārtu svētku tradīciju apguves pirmsskolā teorētiskais pamatojums.....	11
2.1. Kultūras tradīciju apguves iespējas pirmsskolas izglītības programmā	11
2.2. Pārskats par gadskārtu svētku tradīciju saturu	15
2.3. Pedagoģiskie principi gadskārtu svētku satura jēgpilnas apguves īstenošanai pirmsskolā ..	21
3. Gadskārtu svētku tradīciju apguves prakse x pirmsskolā - situācijas analīze	26
3.1. Pētījuma plāns.....	26
3.2. Situācijas izpētes rezultāti.....	27
3.2.1. Svētku komponentu izmantošanas rezultāti	27
3.2.2. Pedagoģisko principu izmantošanas novērojuma rezultāti	31
3.2.3. Pētījuma 2. posms - pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultāti	37
Secinājumi	47
Izmantotā literatūra un informācijas avoti.....	49
Pielikumi.....	52

Ievads

Cilvēks un kultūra ir nedalāmi viens no otra. Cilvēks rada kultūru, tad kļūst par tās lietotāju, pārmantotāju. Kultūra ir visuresoša un visaptveroša.

Tas, kāda ir katra cilvēka kultūras izjūta, izpratne par savas tautas kultūras tradīcijām, to jēgu un būtību, var atšķirties.

Mūsdienu cilvēks dzīvo pārmaiņu laikā, kad jāprot orientēties lielajā informācijas apjomā, kas ir visapkārt. Svarīgi saprast, kā nepazaudēt piederības izjūtu savai zemei, kā pieņemt un respektēt citu tautu kultūru.

Katras tautas kultūra ir vērtība. To pierāda tādas organizācijas kā UNESCO, kuras “misija pasaulē ir vērsta uz miera kultūras pastāvēšanu, pieņemot pasaules kultūras to daudzveidībā, veicinot šīs daudzveidības saglabāšanu un stiprinot cilvēku identitātes un piederības apziņu un dialogu ar citām kultūrām” (UNESCO Vispārējā deklarācija par kultūru daudzveidību, 2001).

Visu, ko cilvēks ir radījis, vēl nevar nosaukt par kultūru. Kultūra kļūst dzīva, kad tā tiek lietota, piedzīvota un nezaudē savu jēgu. Jebkas, kas stāv noputējies skapī un ir sen aizmirsts, vēl nevar tikt saukts par kultūru. Kad šī aizmirstā lieta tiek lietota, iedzīvināta, tad tā ir kultūra (Kūle un Kūlis, 1998).

Latviešu tautai ir bagātīgs kultūras mantojums, kuru nodot tālāk. Jaunā paaudze ir nākamie kultūras nesēji, kuri uzkrāto tautas kultūras bagātību nodos saviem bērniem un tā no paaudzes uz paaudzi.

Svarīgi ir saprast, kādas tradīcijas tiek pārmantotas un vai tās nav zaudējušas savu būtību un jēgu dažādu interpretāciju ietekmē. Pirmsskolas izglītības iestādēs tiek svinēti gadskārtu svētki. Tomēr bieži tas tiek darīts formāli, neizprotot svētku būtību un nekvalitatīvi radot priekšstatu par gadskārtu svētkiem.

Šis pētījums man ir personīgi nozīmīgs. Pētot, kā palīdzēt bērnam jēgpilni gūt priekšstatu par tautas tradīcijām, es pati iedziļinos tautas tradīciju būtībā, mācos izprast to jēgu un nozīmi tautas kultūrā.

Ķīniešu sakāmvārds vēsta: “Pastāsti man, un es aizmirsīšu. Parādi man, un es varbūt atcerēšos. Iesaisti mani, un es sapratīšu.” Šis darbs ir aicinājums būt dalībniekam, nevis skatītājam, piedzīvot svētkus saturīgi un jēgpilni.

Pētījuma objekts: pedagoģiskais process pirmsskolā

Pētījuma priekšmets: pirmsskolēna priekšstata veidošanās par gadskārtu svētku tradīcijām

Pētījuma mērķis- teorētiski un praktiski pētīt gadskārtu svētku tradīciju jēgpilnas apguves iespējas x pirmsskolā.

Hipotēze- Priekšstata veidošanās par gadskārtu svētku tradīcijām tiek īstenota jēgpilni, ja

- bērns iepazīst svētkus no *laiku, telpas, dalībnieku un rituālu* viedokļa savstarpējā saistībā.
- praksē tiek izmantoti gadskārtu svētku apguves pedagoģiskie principi.

Uzdevumi:

1. Raksturot jaukta vecuma bērnu attīstības likumsakarības pirmsskolā kultūras apguves kontekstā.
2. Raksturot gadskārtu svētku tradīcijas un metodiskos pamatprincipus to apguvei darbā ar bērniem pirmsskolā.
3. Veikt empīrisko pētījumu x pirmsskolā, lai pārbaudītu teorētiskās atziņas praksē.
4. Apkopot pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus.

Pētīšanas metodes:

Teorētiskā- literatūras atlase un analīze.

Empīriskās metodes - pedagoģiskais novērojums, izmēģinājuma darbība

Datu apstrādes metodes: kvalitatīvā datu analīze (aprakstošā statistika).

Pētījuma bāze: X pirmsskola Rīgas rajonā.

1. Kultūras ietekme uz bērna attīstību pirmsskolā

Kultūra ir visievērojamākā sistēma, kurā norit cilvēces attīstība (Lee, Walsh, 2004; Kyunghwa, Amy, 2007). Priedītis grāmatā “Kultūras teorija un kultūras vēsture” raksta, ka kultūras jēdziens ir viens no grūtāk definējamajiem vārdiem humanitāro zināņu ciklā. Šis jēdziens tiek pakļauts interpretācijām un jēdziena definētāju personībām (Priedītis, 2003).

Svešvārdu vārdnīcā jēdzienu kultūra [*lat. Cultura* ‘kopšana, apstrādāšana, audzināšana’] traktē šādi: “1. Viss, ko cilvēku sabiedrība radījusi ar cilvēku fizisko un garīgo darbu, atšķirībā no dabas parādībām; šaurākā nozīmē- cilvēku garīgās dzīves un sociālās uzvedības normu sfēra; materiālā kultūra – ražošanas līdzekļu un materiālo labumu kopums, ko kādā sabiedrības pakāpē radījis cilvēku (Svešvārdu vārdnīca, 1999, 412).

Daudzi autori ir centušies definēt jēdzienu kultūra un vairākos no tiem der ieklausīties. Piemēram, L. Zitāne raksta, ka kultūru var definēt ar vienu vārdu - attieksme. Attieksme kā eksistences veida izpausme – cilvēku saskarsmes raksturā, izturēšanās veidā, rīcībā, iekšējā sakarībā ar apkārtējām lietām un cilvēku radītajās lietās (Zitāne, 1997).

Līdzīgu domu pauž A. Zvirbule grāmatā “Kultūrvides izglītība”. Zvirbule raksta, ka kultūra nav statiska. Cilvēka radītās lietas pašas par sevi nav kultūra. Kultūra ir darbība, tā ir attieksme, tā ir darbība dažādos līmeņos - gan iekšējos, gan ārējos (Zvirbule, 2004, 9). Līdzīgu uzskatu pauž Maija un Rihards Kūļi, norādot, ka kultūra iegūst jēgu un vērtību tad, kad tā dzīvo mūsos. Kultūra - “tā ir notikums, kurā dialogā tiekas lieta, lietas jēga, cilvēks un cits cilvēks” (Kūle, Kūlis, 1998, 36 - 37).

J. Freibergs raksta: „Kultūra ir vēsturiski un sociāli nosacīta, dažādos cilvēka darbības produktos iemiesota cilvēka attieksme pret darbu, sabiedrību un pašam pret sevi” (Blūma, 2000, 231). Arī Lī un Džonsons raksta, ka kultūra ir kā vienots komplekss, kurā ietilpst tas, ko cilvēks dara un domā lokālā kontekstā. Kultūra sevī ietver nozīmju kopumu un morāli. Tas, ko cilvēks domā un tas, ko viņš dara, ir skatāms vienotā veselumā (Lee & Johnson, 2007).

Minētajos piemēros liels uzsvars tiek likts uz vārdiem *attieksme* un *darbība*.

Špona akcentē attieksmes izpaušanos cilvēka vērtību sistēmā, kas veidojas jau agrā bērnībā un pilnveidojas visa mūža garumā, pakāpeniski pārkārtojoties. Attieksme veidojas no tā, kādas ir cilvēka normas, dzīvesdarbības mērķi, principi un ideāli (Špona, 2006, 60). Geidžs un Berliners attieksmi traktē kā “labvēlīgas vai nelabvēlīgas izjūtas attiecībā uz kādu parādību, kuras ietver gan kognitīvus, gan emocionālus aspektus un ir vairāk vaimazāk noturīgas” (Geidžs un Berliners, 1998).

Lai labāk izprastu kultūras ietekmi uz bērna attīstību, svarīgi analizēt jaunāko pedagoģijas, psiholoģijas, kultūrantropoloģijas pētījumu atziņas.

Pastāv uzskats, ka “ pētot kultūru un tādējādi maksimāli iedziļinoties tautu garīgajā pasaulē, var atklāt cilvēces pastāvēšanas vēsturiskos mehānismus, cilvēka esamības visdziļākos psiholoģiskos slāņus, cilvēka gara izpausmes nosacījumus tādās sfērās kā mitoloģija, reliģija, māksla, zinātne, politika, ekonomika u.c.” (Priedītis, 2003, 11).

Svarīgs jautājums mūsdienās ir saistīts ar cilvēka iekļaušanos valodas, tautības, kultūras, reliģijas ziņā raibajā sociumā un etniskās identitātes saglabāšanu (Priedītis, 2003,16). Vairāki zinātnieki ir pētījuši bērna attīstību sociālās vides un kultūras kontekstā un pedagoga ietekmi šīs attīstības veicināšanā (Lee, 2001; Dyson, 1997; Gallas, 1998; Gee, 1996; Graue, 1993). Lai gan kultūra jau sen ir centrālā konstrukcija antropoloģijā, attīstības pētnieki tikai pēdējos gados ir sākuši to pētīt sistemātiski (Lee &Johnson, 2007).

Kulturizācija, kas tiek saprasta kā ieaugšana kultūrā, kultūras mācīšanās, ir viena no pedagoģijas kategorijām. Profesore Jurgena kategorijai “kultūra” akcentē vairākus elementus, kur bez valodas, morāles normām, uzvedības paraugiem, politiskās institūcijas, cilvēku radītajām tehnoloģijām, mākslas un zinātnes parādās arī **svētki**, kā būtiska kultūras sastāvdaļa. Cilvēks veido savu dzīvi balstoties uz kultūras platformas (Jurgena, 2002). Savukārt P.Morans (P.Moran) savā grāmatā “Teaching Culture : Perspectives in practice” ir izstrādājis ledus kalna teoriju, kura sastāv no piecām kultūras dimensijām. Aisberga neredzamajā daļā slēpjas cilvēka **pasaules redzējums**, kas cieši savienojas ar pārējām dimensijām aisberga redzamajā daļā: **kopienām, produktiem, uzvedību, personām**. Visa pamatā ir pasaules redzējums, kurš sevī ietver vērtības, izpratni, attieksmes, ticējumus. Šis kopums ir pamats, uz kā cilvēks turpmāk rada kaut ko jaunu. Pasaules redzējums piešķir nozīmi cilvēka uzvedībai (Moran, 2001).

Var secināt, ka kultūras apguve sākas tieši bērnībā. Kā raksta Ž. Piažē, bērns pēc kognitīvās attīstības stadijām atbilst otrajai stadijai (pirmsoperacionālā stadija). Tas nozīmē, ka bērns intensīvi apgūst simbolu izmantošanu, tai skaitā vārdu, kā simbolu, apguvi (Piažē, 2007). Kā zināms, valoda ir viens no kultūras pamatiem. Bērns mācās valodu, mācās izprast simbolus un to nozīmi, jēgu. Bērns var atpazīt informāciju, veidot tehniskās sistēmas, bet nevar saprast to nozīmi. Tieši kultūra ir tā, kas piešķir jēgu simboliem, nozīmēm, mērķiem (Cole, Hakkarainen, Bredikyte, 2010).

Pirmsskolas vecums ir ļoti nozīmīgs periods bērna dzīvē, jo starp trīs un sešu gadu vecumu notiek personīgās un kultūras identitātes nostiprināšanās (Šteinberga, 2013, 107). Kā norāda I. Puškarevs, līdztekus bērna bioloģiskajai attīstībai liela loma ir arī sociālajai attīstībai – videi, kurā bērns aug un attīstās (Puškarevs, 1986).

Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca **socializāciju** skaidro kā “ procesu, kurā persona apgūst **sabiedrības kultūru**, sociālās normas, sociālo pieredzi un zināšanas, **tradīcijas**, vērtības, uzvedības un izturēšanās prasmes, lai vieglāk iekļautos (integrētos), atrastu savu vietu un spētu pilnvērtīgi dzīvot noteiktā sabiedriskā vidē, vienlaikus attīstot arī savas individuālās dotības, garīgo būtību. Visintensīvāk šis process notiek bērnībā un pusaudža gados” (Ped. term. sk. vārdnīca, 2000).

Bērna personības veidošanā milzīga nozīme ir tautas garīgajai kultūrai. Tautas dziesmas, pasakas, daiļdarbi, dziesmas un mākslas darbi atklāj ētisko vērtību pasauli un saviļņo jūtas. Ja nav mīļu cilvēku, kas bērnu ievadītu kultūras izjūtā, viņa dvēsele paliek vienaldzīga. Ja bērna audzināšana aprobežojas ar tā fizisko apkopšanu un informācijas sniegšanu par apkārtējo pasauli, nepalīdzot izjust visa esošā jēgu un vērtību, bērns attālinās no savas tautas saknēm, tradīcijām, tikumiem, audzināšanas ideāliem (Lieģeniece, 1992).

Savukārt Kursīte raksta: “Kultūra bez tradīciju pārmantojamības ir viendienas parādība, jo tai nav ne pagātnes, ne nākotnes. Pagātņi tā atmet pati, bet nākotne atmetīs viņu pašu, jo tagadnē ielikts nevis radošais, bet ārdošais modelis”. Pētot folkloru, izzinot sevi caur kultūras prizmu, reizē tiek atrasts viens no latviskās identitātes stūrakmeņiem. Tā palīdz labāk izprast sevi. Kursīte uztver folkloru kā lielu garīgo bagātību (Kursīte, 1996).

Apkopojot iepriekš minēto, var secināt, ka bērns apgūst kultūru no agras bērnības. Tātad viņš mācās no apkārtējiem. No attīstības psiholoģijas viedokļa pirmsskolas vecums ir periods, kad pieaugušie ir galvenās autoritātes. Pieaugušais ir paraugs, ko atdarināt, no kura gūt izpratni par lietu norisēm, par morāles normām, par sevi (Svence, 2000, 94). Albrehta ir aprakstījusi sociālo mācīšanās teoriju, kurā tiek akcentēta mācīšanās sociālajā vidē. Bērns apgūst kultūrvidei atbilstošu uzvedību un gūst zināšanas, prasmes un attieksmes efektīvāk, ja pievērš lielāku uzmanību savu tuvinieku, draugu un pedagogu uzvedībai un tās sekām (Albrehta, 2001, 72).

Lī un Džonsons (*Lee & Johnson*) savā pētījumā uzsver pedagoga kompetenci kultūras kontekstā (Lee & Johnson, 2007). Arī pedagogs ir kultūras nesējs, kas ar saviem uzskatiem ietekmē pedagoģisko procesu. Katrai kultūrai ir raksturīgi priekšstati par to, kā bērns attīstās, kādai ir jābūt videi (Bruner, 1996). Piemēram, Japānas kultūrai raksturīgi, ka bērni jau agrā bērnībā drīkst un tiek iedrošināti darboties ar asiem priekšmetiem, piemēram, nažiem, bez pieaugušo klātbūtnes, kas Amerikā ir strikti aizliegts (Walsh, 2002).

Pedagogam ir jāņem vērā bērna attīstība kultūras kontekstā. Lī un Džonsona pētījumā ir aprakstīts, ka darbā ar bērniem stereotipiska darbošanās bez konkrētas kultūras būtības izpratnes ir neauglīga. Ir pierādīts, ka tūristu pieeja (virspusējs skatījums uz kultūru, neizprotot tās jēgu un nozīmi) ir ļoti izplatīta starp pirmsskolas un sākumskolas skolotājiem, kuri strādā multikulturālās

klasēs. Skolotāji cenšas ieviest etniskajai grupai raksturīgos svētkus to ārējā formā, bet maza ir izpratne par konkrētās kultūras nesējiem, kultūras nozīmi, dziļāko būtību. Cenšoties izprast kultūras būtību, ir jāpievērš uzmanību tam, ko cilvēks domā un ko dara, skatot tos vienā veselumā - doma un darbība (Lee & Johnson, 2007).

Pētījumā atspoguļotais sasaucas ar tautas gadskārtu tradīciju apguves kontekstu. G. Siliņa- Jaskūkeviča raksta, ka nepietiek ar to, ka bērns tiek iepazīstināts ar fragmentāriem tautas folkloras materiāliem. Visi tradicionālās kultūras komponenti ir sakārtoti jēgpilnā sistēmā visa gada garumā - Saules gadā. Tos vieno un sakārto gadskārtu svētki, kas iezīmē kāda perioda noslēgumu un jauna perioda sākumu. Tāpēc svarīgi, lai bērnam būtu iespēja iepazīt un piedzīvot saules gadu kā aktīvam daībniekam, piedaloties svētkos un pieredzot tradīcijas, kas katriem svētkiem ir īpašas un jēgpilnas (Siliņa-Jasjukeviča, 2015).

Kultūras konteksts satur kultūru kā veseluma ideju. Šī pieeja aptver gan ārēji redzamo kultūras daudzveidīgo izpausmju apguvi, gan iekšējo izpausmju apguvi – simbolu un dziļākās nozīmes kontekstā (Rogoff, 2003).

Secinājumi

- Cilvēks un kultūra nav atdalāmi jēdzieni.
- Bērns mācās, attīstās un nobriest fiziski, psihiski un sociāli vienotībā ar kultūru, valodu, kurā runā, kur ir dzimis un aug.
- Bērna piederības izjūta konkrētai vietai ir veicināma saistībā ar kultūras tradīciju izzināšanu un pielietošanu.
- Respektējot kultūras nozīmi bērna audzināšanā, bērns ne tikai apgūst kultūras faktus, bet arī mācās saskatīt lietu kopsakarības, izprast lietu kārtību ģimenē un sabiedrībā, apzināties kultūru kā **jēgpilnu** veselumu.
- Pirmsskolas izglītības programmu ir iespējams realizēt, integrējot kultūras dimensiju. Katru no mācību priekšmetiem var integrēt kopā ar tautas kultūras tradīcijām un vērtībām. Šādi apgūtas zināšanas bērnam palīdz izprast kultūras dziļumu, simbolisko nozīmi, kultūras prakšu būtību. Bērns ne tikai mācās par kultūru, bet kļūst par tās lietotāju jēgpilnā veselumā.

2. Gadskārtu svētku tradīciju apguves pirmsskolā teorētiskais pamatojums

2.1. Kultūras tradīciju apguves iespējas pirmsskolas izglītības programmā

Pirmajā nodaļā tika aprakstīta kultūras ietekme uz bērna attīstību pirmsskolā. Būtiski noskaidrot valsts nostāju tradicionālās kultūras apgūvē pirmsskolā.

Analizējot pirmsskolas izglītības vadlīnijas un programmu, galvenais uzsvars tika likts uz norādēm par tautas kultūras tradīciju apguves nepieciešamību un iespējam mācību programmu realizēt tās jēgpilnā veidā.

Ministru kabineta noteikumos viens no pirmsskolas izglītības satura uzdevumiem ir saistīts ar “pozitīvas attieksmes veidošanos bērnam pašam pret sevi, citiem cilvēkiem, apkārtējo vidi un Latvijas valsti” (Ministru kabineta noteikumi Nr.533). I.Šteinberga raksta, ka vecumā starp trīs un sešu gadu vecumu notiek personīgās un kultūras identitātes nostiprināšanās (Šteinberga, 2003,107).

Pirmsskolas izglītības saturs realizējams vienotā **veselumā**, veicinot bērna fizisko, psihisko un sociālo attīstību (Likums par pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 2012). Tas sasauca ar 1. nodaļā rakstīto veseluma pieeju kultūras apgūvē. Kultūra tiek apgūta veselumā gan no saturiskā viedokļa, neizdalot vienkāršāk uztveramo un sarežģītāk uztveramo saturu, gan no attīstības jomu aptvērumu viedokļa- fiziskās, psihiskās un sociālās (Rogoff, 2003).

Valsts pirmsskolas izglītības standartā ir atrodamas vairākas norādes par bērna attieksmju veidošanas nozīmi. Bērns kā vērotājs, pārmaiņu saskatītājs cilvēkā, dabā un sabiedriskās dzīves norisē. Bērns pazīst un pauž emocijas mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli; izrāda cieņu pret cilvēkiem, savu un citu darbu, saudzīgi izturas pret apkārtējo vidi; prot sadarboties, gan ar vienaudžiem, gan pieaugušajiem, paust savu viedokli, pamatot to, paust pozitīvu attieksmi. (Likums par pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 2012). Kā jau iepriekš minēts, viens no kultūru raksturojošajiem elementiem ir attieksme - kā eksistences veida izpausme – cilvēku saskarsmes raksturā, izturēšanās veidā, rīcībā, iekšējā sakarībā ar apkārtējām lietām un cilvēku radītajās lietās (Zitāne, 1997).

Saskaņā ar pirmsskolas izglītības mācību satura programmu bērns iesaistās **tautas tradicionālo gadskārtu svētku** atzīmēšanā pirmsskolā, apgūst latviešu tautas folkloru, veido savu individuālo pieredzi par sevi un dabu kopsakarībās, mācās orientēties laikā un telpā, attīsta darba prieku un radošo pašizpaušmi, ar fizisko aktivitāšu palīdzību sekmē personības sociālo un emocionālo attīstību (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012).

Pētot pirmsskolas izglītības vadlīnijās plānotos izglītības apguves rezultātus, svētku tradīciju apguvi integrētā veidā var izšķirt trīs attīstības jomās: fiziskajā, psihiskajā un sociālajā.

Fiziskajā jomā orientējas telpā, notur līdzsvaru, ir pozitīva attieksme pret fiziskajām aktivitātēm, ko var realizēt, svinot gadskārtu svētkus. Piemēram, tradicionālās rotaļas sekmē bērnu fizisko attīstību, jo tajās ietvertas vairākas pamatkustības, kuras bērniem ir jāapgūst (soļošana, skriešana, lēkšana). Latviešu tautas rotaļas un spēles ietver dažāda veida kustību aktivitātes, kas sekmē uzmanību, izveicību, izturību.

Psihiskajā attīstības jomā var izšķirt šādas zināšanas, prasmes un attieksmes, integrējot gadskārtu ieražu apguvi: klausās, uztver, stāsta, pauž attieksmi pret dzirdēto; iejūtas dažādos tēlos, attēlo ar kustībām, žestiem, mīmiku un runu, **skandē tautasdziesmas; novēro pārmaiņas cilvēkā, dabā un sabiedriskās dzīves norisēs**, stāsta par saviem novērojumiem, orientējas tuvākajā apkārtnē; klausās mūziku, **dzied, dejo**, muzicē un **ritmizē**; pazīst un pauž emocijas mijiedarbībā ar apkārtējo pasauli; radoši izmanto dažādus materiālus, tehnikas un paņēmienus tēlotājdarbībā un rokdarbos; pieņem sevi un citus, jūt līdzī, lūdz un sniedz palīdzību;

Sociālajā jomā: sadarbojas ar vienaudžiem un pieaugušajiem, pieņem vai noraida ieteikumus, pamato savu viedokli; **izrāda cieņu** pret cilvēkiem, savu un citu darbu, **saudzīgi izturas** pret apkārtējo vidi (Likums par pirmsskolas izglītības vadlīnijām, 2012).

Pirmsskolas izglītības mācību satura programma ir sadalīta astoņos integrētos mācību priekšmetos: sociālās zinības un ētika, dabaszinības, latviešu valoda, matemātika, mājturība un tehnoloģijas, vizuālā māksla, fiziskā attīstība un veselība, mūzika (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012). Lai labāk saprastu, kā organizēt pedagoģisko procesu, balstoties uz tautas kultūras tradīcijām un vērtībām, turpmāk tiks aplūkoti, analizēti integrētie mācību priekšmeti kultūras kontekstā.

Integrētā priekšmeta **sociālālo zinību un ētikas** apgūstamajā saturā ir rakstīts, ka **bērns piedalās, iepazīstas ar gadskārtu ieražu svinēšanas tradīcijām un piedalās svētku svinēšanā**. Tā ir viena no būtiskākajām norādēm Pirmsskolas izglītības mācību satura programmā, kas palīdz tālākā mācību satura plānošanā kultūras kontekstā.

Dabaszinībās apgūstamo saturu ir iespējams veiksmīgi un jēgpilni apgūt, veidojot programmu pēc Saules gada. Saules gads ir sistemātisks, harmoniski sakārtots saskaņā ar pārmaiņām dabā, darbu uzsākšanu un pabeigšanu visos četros gadalaikos (Olupe, 1992; Līdeks, 1992; Grīni, 1992; Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014). Dabaszinībās bērns apgūst dažādu augļu, ogu nosaukumus, mācās pazīt putnus, vērot dabā notiekošās pārmaiņas, atšķirt gadalaikus un prast nosaukt tiem raksturīgās pazīmes utt. Iepazīstot apkārtnē augošos augus, pētot dabas norises, bērns var gūt bagātāku pieredzi, ja tiek piedāvāts kultūras konteksts.

Pasakas, teikas, ticējumi, mīklas, tautasdziesmas par apkārtējo vidi, dažādām norisēm rosina skatīt dabu kā vērtību (Mennika, 200)

Viens no integrētā priekšmeta **latviešu valodas** uzdevumiem ir iepazīstināt bērnus ar **latviešu tautas folkloru**. Folklorā tiek apgūta klausoties, stāstot, apcerot latviešu tautas pasakas, minot mīklas, lasot un pārbaudot ticējumus (vērojot pārmaiņas dabā), skandējot tautasdziesmas, svinot gadskārtu svētkus (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012).

Matemātikas apguve pēc autores domām labi integrējas ar mājturību un tehnoloģijām. Piemēram, verot valgus, bērns mācās mērīt ar nosacīto mēru, skaitīt, veidot rotājuma ritmu. Gatavojot kādu no tradicionālajiem ēdieniem, bērns mācās lasīt recepti, mērīt tilpumu ar nosacīto mēru. Gaidot svētkus, plānojot tos, bērns gūst priekšatu par jēdzieniem gads, četri gadalaiki, mēnesis, nedēļa, diena, jo iepazīst kalendāru, piedzīvo dažādu gadalaiku maiņu ar dažādām darbībām kā notikumu. Svinot svētkus tiem atbilstošā laikā, lieto diennakts daļu jēdzienus - rīts, diena, vakars, nakts. Piemēram, svinot Lieldienas, zina, ka šos svētkus svin agri no rīta.

Mājturībā un tehnoloģijās bērns veido dažādus objektus no dabas materiāliem, darina radošos darbus no dabas materiāliem, tin un sien pavedienus, veido vērumus, mācās vīt un pīt aukliņas no diviem un trim pavedieniem. Gadskārtu svētku tradīciju ietvaros bērns var veidot dažādus tradicionālos rotājumus, piemēram, valgus, saulītes, salmu puzurus, pīnītes utt. (Olupe, 1992; Līdeks, 1992; Grīni, 1992; Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014).

Viens no integrētajiem mācību priekšmetiem, kurā integrējas folkloras apguve, ir **mūzika**. Programmā rakstīts, ka bērns dzied latviešu tautasdziesmas, apgūst tautas deju satvērienus, mācās izpildīt palēcieni soli un galopu, ritmizē ar ritma instrumentiem. Lasmane grāmatā “Muzikālā audzināšana pirmsskolā” uzsver tautasdziesmu unikalitāti un vērtību kā tautas dzīves eksistences veidu cauri gadsimtiem. Tautasdziesmu melodijas ir kā pamats muzikālajā audzināšanā, kas palīdz saglabāt un pārmantot latviešu tautas dziedāšanas tradīcijas no paaudzes paaudzē. Lasmane akcentē pedagoga lomu tautas valodas un mūzikas izpratnes veidošanā un saglabāšanā pirmsskolā (Lasmane, 2012, 8).

Pirmsskolas izglītības mācību satura programmas sadaļā **fziskā attīstība un veselība** ir rakstīts, ka bērns apgūst pamatkustības: soļošanu, skriešanu, rāpošanu un rāpšanos, mešanu un tveršanu, ripināšanu un lēkšanu. Svinot gadskārtu svētkus, ir iespējams integrēt veselīgas sportiskās aktivitātes. Svinot svētkus, tiek spēlētas dažādas spēles, iets rotaļās. Daudzas rotaļas saistītas ar skriešanu, ķeršanu, lēkšanu, uzmanību un precizitāti (Muktupāvels, 1989). Rotaļu laikā bērns izpilda vairākas pamatkustības (soļo, lec, skrien), mācās ievērot spēles vai rotaļas noteikumus. Katriem gadskārtu svētkiem ir noteikta vieta, kur notiek dažādas rituālās darbības – iekšienē (telpās sagatavošanās darbi), ārienē – ārpus telpām, dabā (Rancāne, 2016).

Piemēram, Meteņi tiek svinēti ārpus telpām - dabā ar braukšanu no kalna ar ragavām, spēkošanos, ciemos braukšanu utt. (Līdeks, 1992; Olupe, 1992; Grīni, 1992). Šie ir ļoti aktīvi svētki, kuros organiski integrējas dažādas sportiskas aktivitātes. Analogiski katros gadskārtu svētkos ir daudz kustību aktivitāšu veselīgā vidē - svaigā gaisā. Var secināt, ka, svinot gadskārtu svētkus, tiek sekmēta bērna dabiskā kustību aktivitāte, kas palīdz apgūt ķermeņa pārvaldīšanas mākslu.

Integrētajā mācību priekšmetā **vizuālā māksla** bērns mācās zīmēt: ornamentus un latvju rakstus, ritmiskus zīmējumus; apkārtējās vides (sociālās un dabas) objektus pēc vērojuma vai iztēles. Apgūst veidošanas pamatus, darbu ar mālu un citām veidošanas masām. Bērns var veidot dažādus nospiedumus mālā, piemēram latvju zīmju, dažādu augu, koku lapu, graudaugu utt.

Ir aplūkoti astoņi integrēti mācību priekšmeti pirmsskolā kultūras kontekstā. Norādes par folkloras apguvi visvairāk parādās 3. un 4. attīstības pakāpē, lai gan dalība gadskārtu svētku svinēšanā parādās no 2. attīstības pakāpes (Pirmsskolas izglītības mācību satura programma, 2012). Iepriekšējā nodaļā tika noskaidrots, ka bērns nevar apgūt tautas folkloru sadrumstalotā veidā bez skaidra kopsakara. Gadskārtu svētki palīdz ieviest skaidrību un sakārtotību folkloras mantojumā, kuru nodot bērniem.

Gadskārtu svētki palīdz bērniem iepazīt tautas tradīcijas jēgpilnā kontekstā. Siliņa-Jasjukēviča raksta, ka gadskārtu svētku mērķis ir “nodrošināt jēgpilnu svētku sagatavošanas un svinēšanas pieredzes veidošanos, ievērojot bērnu attīstības individuālās īpatnības un vajadzības, pamatojoties uz pozitīvas attieksmes veidošanu un mācīšanos darot kopā ar sev tuviem pieaugušajiem”. Ar šo mērķi saistīti vairāki uzdevumi:

- Sekmēt pozitīvas attieksmes veidošanos bērnam pašam pret sevi, cilvēkiem, dabu un kultūrvidi.
- Veicināt emociju, jūtu, uztveres un atmiņas attīstību svētku sagatavošanas un īstenošanas procesā.
- Sekmēt fizisko spēju attīstību un kustību prieku svētku rotaļās un spēlēs.
- Sekmēt bērna saskarsmes un sadarbības prasmju attīstību svētku sagatavošanās un svinēšanas procesā.
- Bagātināt vārdu krājumu, veicināt klausīšanās, runas un dziedāšanas prasmju apguvi.
- Attīstīt sensorās spējas un izziņas interesi par kultūras tradīcijām.
- Veicināt pozitīvu attieksmi pret tautas kultūras tradīcijām kā sev un sev tuviem cilvēkiem nozīmīgu dzīves sastāvdaļu” (Siliņa-Jasjukeviča, 2013).

Secinājumi

- Izpētot likumu par pirmsskolas izglītības vadlīnijām un pirmsskolas izglītības mācību satura programmu, tiek secināts, ka šajos dokumentos ir norādes par folkloras apguves nepieciešamību un gadskārtu svētku svinēšanu pirmsskolā.
- Pētot katrā priekšmetā apgūstamo, tiek secināts, ka ir iespējams veidot priekšstatu par gadskārtu svētkiem kopveselumā, aptverot visas trīs attīstības jomas - fizisko, psihisko un sociālo, kā arī integrēt Saules gadā daļu integrēto priekšmetu satura.

2.2.Pārskats par gadskārtu svētku tradīciju saturu

„Tautas tradīciju iepazīšanas rezultātā bērns mācās izprast, kas viņš ir, no kurienes nāk, kāda ir viņa dzīves jēga un vērtība. Iegūtā pieredze viņam palīdz iekļauties sabiedrībā un tās radītajā kultūrvidē, darboties, lai atklātu savas personības potenciālu” (Siliņa-Jasjukeviča, 2013, 2).

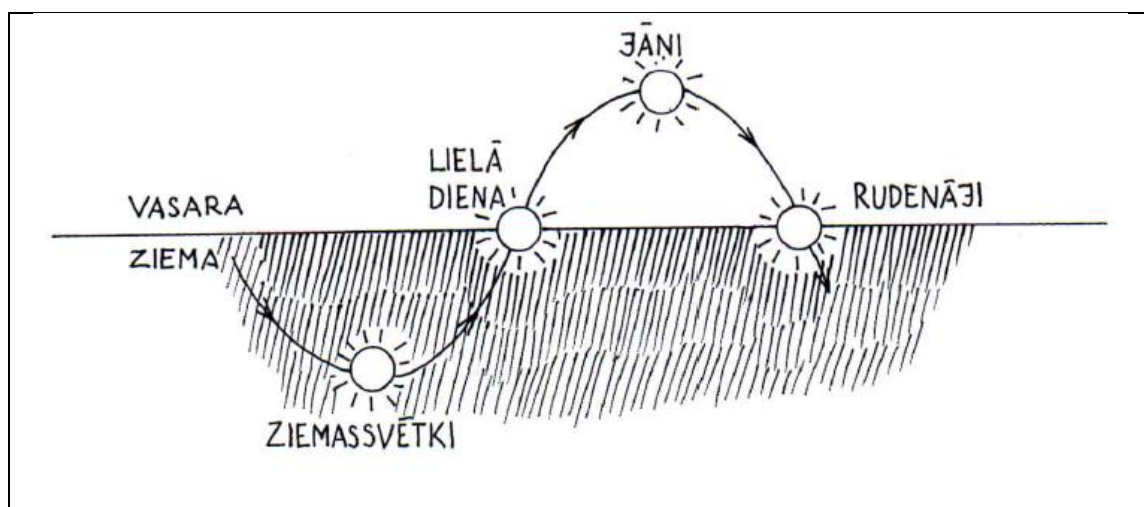
Pirmajā nodaļā vairāki ārzemju autori norādīja, ka kultūras pieeja bērna audzināšanā ir jāskata kopveselumā- dziļumā un plašumā (Rogoff, 2003; Moran, 2001; Lee & Johnson, 2007).

Mūsu tautas kultūras uztverē par laika ritējumu lielākais uzsvars nav formai (dienas, nedēļas, mēneši), bet gan *saturam* - notikumiem dabā, saiknē ar dažādu darbu uzsākšanu un nobeigšanu, balstoties uz saules ritējumu. Olupe raksta: “Saskanīgi dzīvot, būt saskaņā ar dabu un tās ritmiem- tā ir augstākā no mūsu senču gudrībām, un svētki, kas ir kā līdzsvaroti akcenti gada plūdumā, neizjauc šo harmonisko dzīvošanu” (Olupe, 1992).

Analizējot Līdeka, Olupes, Grīnu, Rancānes, Siliņas-Jasjukevičas atziņas par gadskārtu svētkiem tika izpētīts, ka svētkiem ir noteikts svinēšanas **laiks** (kas nav izvēlēts nejauši), **telpa** (katriem svētkiem noteikta vieta, kur notiek gatavošanās svētkiem, kur svinēšana), **dalībnieki**, kas piedalās svētkos (ne tikai saime, bet arī mītiskie tēli, piemēram, Saule, Jānis, Mārtiņš, senči utt.) un **rituāli** (darbības, kas tiek veiktas svētkos, ir jēgpilnas un dziļi pamatojamas). Lai gadskārtu svētku tradīciju apguve pirmsskolā notiktu jēgpilni, ir svarīgi bērniem piedāvāt svētku saturu, ievērojot šos četrus svarīgākos gadskārtu svētku komponentus: *laiks, telpa, dalībnieki, rituāli* (Līdeks, 1992; Olupe, 1992; Grīni, 1992; Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014; 2016).

Šeit tiks piedāvāts ieskats četru galveno svētku: ziemas saulgriežu – Ziemassvētku, pavasara vienādību - *Lieldienu*, vasaras saulgriežu - *Jāņu* un rudens vienādību - *Rudenāju* jeb *Apjūmību* saturā pēc svarīgākajiem komponentiem- *laiks telpa, dalībnieki, rituāli*. Pēc šīs analogijas var apkopot informāciju arī par citu gadskārtu svētku saturu.

Šie četri svētki nav izvēlēti nejauši. Kā raksta Rancāne (skat. 1. attēlu), saules ceļu gada laikā var iztēloties kā līkloci. Katri no četriem svētkiem iezīmē dienas un nakts attiecību maiņu. Vasaras saulgriežos saule ir visaugstākajā punktā un diena ir visgarākā, bet nakts visīsākā. Savukārt ziemas saulgriežos saule atrodas viszemākajā punktā, kas iezīmē tumsas periodu, kad nakts ir visgarākā, bet diena visīsākā. Pavasarī un rudenī saule atrodas tādā novietojumā, ka diena un nakts ir vienādā garumā. Tāpēc šos svētkus sauc arī par pavasara un rudens vienādībām-saulstāvjiem. Pēc Lieldienām dienas kļūst "lielākas", t. i. garākas, savukārt pēc Rudenājiem, īsākas.

1.attēls. Gadskārtu svētki iezīmē saules novietojumu attiecībā pret horizontu. (Rancāne, 2016,

16)

Ziemas saulgrieži. Ziemassvētku *laiks* nav izvēlēts nejauši, svētki tiek svinēti gada visīsākajā dienā - 21.decembrī, kad saule tikai nedaudz paceļas virs horizonta un atkal noriet. Svētki tiek svinēti trīs dienas, bet plašākā nozīmē 12 dienas pirms un 12 dienas pēc svētkiem. Tas liecina, ka šie svētki ir ļoti svarīgi, jo iezīmē jauna Saules gada sākumu (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014, 11; Grīni, 1992). Tas ir laiks, kad tumsa ir sasniegusi visaugstāko punktu un sāk atkāpties - dabā pakāpeniski sāks atgriezties saules gaisma un dzīvība (Līdeks, 1991, 7).

Gausi nāca, drīz aizgāja

Tie bagāti ziemas svētki:

Trīs dieniņas, trīs naksnīņas-

Iet pār kalnu dziedādami. (LFK 33261- 0, Alsunga)

Ziemassvētku svinēšanas *telpa* aptver gan lauku sētu un tajā ietilpstošās ēkas, gan telpu ārpus sētas, kurā tiek veiktas dažādas darbības, kas saistītas ar dārzu un lauku ražību.

Svētku svinēšanā piedalās visa *saimē* - parasti tajā ietilpst vairākas paaudzes, kuras dzīvo kopā. Plašākā nozīmē svētkos piedalās dzimta - ne tikai dzīvie radnieki, bet arī aizgājušo senču gari. Senču klātbūtne vistiešāk redzama ļoti bagātajās Ziemassvētku masku un maskošānās tradīcijās, kas pazīstamas visos Latvijas kultūrvēsturiskajos novados (Līdeks, 1992).

Visiem gadskārtu svētkiem ir raksturīgas kādas noteiktas *rituālās darbības*. Katrai darbībai ir dziļāka nozīme, simboliska jēga. Ziemassvētki bija pēdējais laiks, kad vēl varēja minēt mīklas (stāstu, pasaku un mīklu laiks raksturīgs veļu laikam). Mīklas sevī ietver dažādus simbolus, tāpēc tās sekmē simboliskās domāšanas attīstību. Ziemas saulgriežiem raksturīgas rotaļas, kas attēlo nāves un atdzimšanas motīvus ("Saule un mēness"- Birzgale, Skrunda), cīkstēšanās motīvus ("Brāļošānās"- Ērgļi), precību motīvus ("Kaza un Vilks"- Latgale), pretēju spēku ciklisku maiņu ("Diena un nakts"-Rencēni, "Bagātais un nabadziņš"- Liezere) (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014, 52). Tāpat kā citiem gadskārtu svētkiem, arī Ziemassvētkiem raksturīgas dažādas dziesmas, kuras izpilda svētku laikā, dziesmās daudzinot Sauli, senčus (Grīni, 1992, Olupe, 1992, Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014)

Viens no svarīgākajiem Ziemassvētku rituāliem ir bluķa vilkšana. Šai izdarībai ir sena rituāla nozīme, kad līdz ar bluķi tiek simboliski sadedzinātas visas aizgājušā gada bēdas, nedienas un negatīvās lietas – viss vecais un jaunā gadā nederīgais (Grīni, 1992).

Bluķi gatavo no ozolkoka. Ja bluķi neplāno vilkt uz kaimiņmājām, tad ap savu māju to varēja arī velt. Cilvēki, kuri vilka bluķi vai lēca tam pāri, saņem auglību un svētību. Bluķi var sadedzināt vienā vakarā vai arī dedzināt 12 dienas pēc Ziemassvētkiem un vērot, kā tas deg, pareģojot, kāds būs nākamais gads (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014, Olupe, 1992).

Bluķi vēluši no vienām mājām uz otrām dziedādami un beigās to sadedzinājuši. Bluķa vakaros stāstījuši pasakas un devuši mīklas minēt.

(LTT 3475, Z. Lancmanis, Sauka un Sunākste)

Ziemassvētkiem raksturīgi bagātīgi klāti galdi. Raksturīgākie ēdieni – cūkas šņukurs (simbolizēja arklu), cūkas galvas puse, zirņi, pupas, rauši, pīrāgi, zīdenis un ķūķis (Olupe, 1992, Grīni, 1992, 152,). Svētku vakara pirmā maltīte tradicionāli pieticīga, ēdot kūču, kas iezīmēja iepriekšējā perioda beigas. Nākamā maltīte tika ēsta pie bagātīgi klāta galda. Pārēšanās bija pat vēlama, jo ticēja, ka šīs darbības veicinās auglību un pārticību (Rancāne, 2014).

Pavasara vienādību jeb saulstāvju svinēšanas *laiks* sakrīt ar astronomiskā pavasara iestāšanos, kas tradicionāli notiek 20. vai 21. martā. Kā norāda folkloras materiāli, Lielās dienas svinēšana nenotiek tikai vienu dienu. To iespējams skaidrot ar faktu, ka jau divas diennaktis pirms pavasara ekvinokcijas diena kļūst garāka par nakti, ko ietekmē dažādi astronomiskie procesi (Rancāne, 2016, 18).

Dainās pavasara saulgrieži saukti dažādi: Liela diena, Lieldiena, Lielā diena. Pats nosaukums norāda, ka pēc Lieldienām diena sāk kļūst garāka par nakti¹. Svinības sākas rītausmā. Visas rituālās darbības lielākoties notiek no rīta – pirms saullēkta, saullēkta brīdī un dienas pirmajā pusē. Tas saistīts ar priekšstatu par dzīvās radības un dzīvības spēku mošanos, atmodu. Liela nozīme tiek piešķirta svinību *vietas* izvēlei - vietai, kur tiek kārtas šūpoles. Parasti tas tiek darīts kalna galā. (Rancāne, 2014; Grīni, 1992, 63).

Brāļi, brāļi, liela diena,

Kur kārsim šūpuliti?

-Kalniņāi liepiņāi

Nāks māsiņas šūpoties. (LFK, 32241-1, Rāva)

Lieldienu svinēšanā piedalās visa saime, īpaši godināta tiek Saule, dziesmās daudzināta Māra – Zemes māte. Tas nav nejauši, jo Lielā diena tradicionālajā kultūrā tiek tverta kā Zemes mātes atmošanās svētki (Grīni, 1992; Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014,).

Būtiska svētku sastāvdaļa ir gatavošanās svētkiem. Ikvienos gadskārtu svētkos ir savi atšķirīgi rituāli. Olu krāsošana ar dabas materiāliem, šūpoļu sagatavošana, rotāšanās greznās drānās. Lieldienās tradicionālie ēdieni bija olas, plāceņi, kas simbolizēja sauli. Ēdienos dominēja apaļā forma (Grīni, 1992).

Svētku rīts sākas pirms saullēkta ar mutes mazgāšanu tekošā ūdenī, kas tek pret sauli. Šim ūdenim piedēvēts dziedinošs spēks. Pēc tam seko iepēršana ar pūpolu zariem ar rituālu nozīmi – veicināt auglību un mazināt visu negatīvo (Līdeks, 1992).

Viena no senākajām Lieldienu rīta tradīcijām, kas pazīstama Kurzemes lībiešu ciemos, ir putnu dzīšana.

Agri lēca saulīte

Lieldienu rītiņu;

Vēl jo agri māmiņa

Meitiņas cēla.

Meitiņas cēla

Gāliņu sukāt,

Matiņus pīt,

Putniņus dzīt

Putni simbolizē ļaunumu un slimības. Aizdenot tos no mājām un tuvākās apkaimes, tic, ka tiek aizdzītas prom raizes, ļaunums un nelaimes. Putnu dzīšana notiek ar lielu troksni (Grīni, 1992, 65; Līdeks, 1991, 39-41).

¹ A. Rancāne. *Lieldienas*. Skatīt: <http://www.folklorasbiedriba.lv/tradicijas/>

Rīta neatņemama sastāvdaļa ir šūpošanās. Šūpoles kāra vīri un vienu olu ziedoja, ierokot to zemē. Šūpošanās tika pavadīta ar dziesmām, nereti ar jautru apdziedāšanu. Šīm darbībām tika piedēvēta attīroša un atjaunojoša iedarbība.²

Lieldienu šūpošanās saistīta ar auglības rītiem. Jo augstāk šūpojas, jo labāka raža. Ar šūpošanos cenšas veicināt ražas izdošanos (Līdeks, 1991, 37). Viena no interesantākajām Lieldienu rotaļām ir Ripas sišana. Ripa, kas simbolizē sauli, tiek sista pa laukumu ar nūjām. Galvenais uzdevums dabūt ripu līdz noteiktai līnijai laukuma pretējā pusē. Lieldienu svinības tiek noslēgtas ar dziesmām un solījumiem tās atkal sagaidīt nākamajā gadā. Simboliski šī rotaļa attēlo saules ceļu debesīs, tāpat ar šīs rotaļas palīdzību tiek noskaidrots, kurai komandai gads izvērtīsies veiksmīgāks (Grīni, 1992).

Saules ceļa vieni no skaistākajiem svētkiem ir **Jāņi**, kuri *laika* ziņā atbilst **vasaras saulgriežu** punktam dabā, kad diena ir visgarākā un nakts visīsākā - 20. vai 21. jūnijā (Grīni, 1992, Līdeks, 1991).

Nava gara Jāņu nakts,

Visu nakti nolīgoju:

Vienā pusē saul' aizgāja

Otrā ausa gaisumiņa. (LFK 33198-2, Sērene)

Jāņu svinēšanas **telpa** aptver saimes māju, kaimiņmājas, dārzus, laukus un pļavas. It visi un viss Jānos tiek aplīgots. Jāņus, līdzīgi kā Lieldienas svin arī ārpus saimes sētas - kalna galā, kur tiek veiktas vasaras saulgriežiem atbilstošas rituālās darbības. Tāpat Jāņos rituālās darbības var notikt pie ezera, strauta vai jūras. Ūdenī svētku dalībnieki mazgājas, pludina uguns plostus, zīlē u.tml. (Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014.)

Līdzīgi kā citos gadskārtu svētkos, Jāņu **dalībnieki** ir visa saime un pati daba, kura vasaras vidū ir sasniegusi savu pilnbriedu (Grīni, 1992).

Jāņu svinībām raksturīgās **rituālās darbības** sākas ar gatavošanos svētkiem: mājas tīrīšanu, ēdienu gatavošanu, svētku drānu gādāšanu, Jāņu zāļu lasīšanu, vainagu pīšanu un svētku svinēšanu ar tādām tradīcijām kā: līgošanu, aplīgošanu, Jāņuguns mucīņas dedzināšanu, ugunskuru kuršanu, lēkšanu pār ugunskuru, saules pavadīšanu vakarā un saules sagaidīšanu no rīta, jautriem dančiem, rotaļām un dziesmām līdz saullēktam, mazgāšanos rīta rasā (Līdeks, 1991; Grīni, 1992).

² A. Rancāne. *Liieldienas*. Skatīt: <http://www.folklorasbiedriba.lv/tradicijas/>

Kad Vasaras saulgrieži aizvadīti, tad pēc lielā darba cēliena – ražas novākšanas - klāt ir rudens *laiks*. Ap Miķeļa dienu atzīmē rudens saulgriežus - **Rudenājus**, kad diena un nakts ir vienādā garumā. Tas tradicionāli notiek 22. vai 23. septembrī. Šos svētkus atzīmē ar bagātīgi klātu galdu, jo ap Miķeļiem beidzas visi rudens ražas novākšanas darbi. Labībai jābūt nopļautai un savestai zem jumta.

Dainās rudens svinamajam laikam ir atrodami vairāki nosaukumi: Miķeļi, Apjūmības, Applāvības, Jumja diena. Grāmatā “Saules gads” pavasara un rudens saulgriežiem ir atrodams nosaukums saulstāvji jeb vienādības. Tas nozīmē, ka diena un nakts ir vienāda garuma. (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014, 11).

Rudenāju svinības notiek dažādās telpas daļās. Gan telpās, gan ārā. Telpās klāj bagātīgu mielasta galdu, ārā, laukā, tiek simboliski „ķerts” Jumis, kas personificē auglības spēku. To ar īpašu rituālu, kas saucas „Jumja ķeršana” saimes ļaudis piesaista laukam, tādējādi nodrošinot auglību arī nākamajam veģetācijas ciklam. Pirms rudzu pļaujas saimnieks apiet, apjāj vai applauj laukam apkārt, lai Jumis neaizbēgtu. Pirmais pļauju sāka saimnieks, tad pārējie talcinieki. Katrs nopļauj vienu kūlīti labības. Kūlīšus sasien trijos statņos un notur svinīgu brīdi ar mielastu kā pateicību Dievam par devumu. Miķeļus svin visa saime – lieli un mazi.

Šajos svētkos īpaši godināti tiek arī senči, jo pēc tautas priekšstatiem viņi vistiešākā veidā ietekmē sekmīgu ražas izdošanos un saimes labklājību (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014; Olupe, 1992; Grīni, 1992). „No pēdējā pļāvuma nopina vārpu vītni, pušķi vai vainagu, kas simbolizēja Jumi un pārnesa mājās, lai noglabātu klētī. Svinot jaunās ražas ienākšanos, tika cepts Jumja maizes klaips no ievāktajiem graudiem..” (Grīni, 1992, 113)

Miķeļos notiek rudens tirgi, kas iezīmē arī pēdējo laiku līgavu derībām. Pēc tam iestājas klusais veļu laiks. To sauca arī par Dievaiņu laiku, kad senču gari nāca sērst pie tuviniekiem un, mielodamies pie rudens bagātības, nestu svētību nākamajam gadam. (Grīni, 1992,123). Līdz ar veļu laiku sākās pasaku stāstīšanas un mīklu minēšanas laiks, kas ilga līdz Ziemassvētkiem (Līdeks,1991, 69;7).

“Svētku svinēšana dod iespēju atjaunot līdzsvaru dažādos dzīves aspektos: starp došanu un ņemšanu, krāšanu un tērēšanu, vēlmēm un apmierinājumu, atturēšanos un baudīšanu. Taču būtiskākā nozīme gadskārtu svētku svinēšanai ir līdzsvara nodibināšana starp cilvēka pasauli un dabas pasauli, starp Zemi un Debesīm” (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014, 84).

Secinājumi:

- Atlasot folkloras materiālus un realizējot gadskārtu svētkus pirmsskolā, būtiski atlasīt bērnu vecumposmam atbilstošus materiālus, nepazaudējot izpratni par svētku nozīmi un būtību.
- Nozīmīga ir pedagoga izpratne par svētku jēgu, kuru tas nodod tālāk bērniem un viņu ģimenēm. Lai to izdarītu, svarīgi radīt priekšstatu par četru gadskārtu svētku svinēšanas komponentu: *laiks, telpa, dalībnieki, rituāli* savstaropējo saistību.
- Svarīgi svinēt svētkus tiem paredzētā laikā, lai atklātu pirmsskolas bērnam mūsu tautas kultūrai īpaši nozīmīgās attiecības ar dabu. Būtiski izraudzīties gadskārtu svētkiem atbilstošu norises vietu saskaņā ar svētku jēgu. Tie var būt, piemēram, izbraukuma svētki maksimāli autentiskā vidē tuvāk dabai.
- Saskaņā ar izanalizēto materiālu var apgalvot, ka gadskārtu svētkos piedalās visa saime. Tas nozīmē, ka arī gadskārtu svētkos pirmsskolā vēlams piedalīties ne tikai bērniem un audzinātājam, bet arī bērnu ģimenēm (mammām, tētiem, brāļiem, māsām, vecmāmiņām un vectētiņiem savu iespēju robežās). Saskaņā ar folkloras materiālu izpēti, var cecināt, ka katros svētkos tiek dziesmās, ticējumos godināts kāds tautas kultūrai būtisks mītisks tēls: Saule, Jānis, Miķelis, Mārtiņš, Māra, senči, veļi utt.
- Lai nepazaudētu svētku dziļāko nozīmi, būtiski visiem kopā veikt gadskārtu svētku raksturīgos rituālus. Lai to izdarītu, skolotājam nepieciešams ļoti rūpīgi iedziļināties gadskārtu svētku būtībā un uzdrošināties piedāvāt tos izdzīvot gan bērniem, gan bērnu vecākiem kopā katram dalībniekam personīgi nozīmīgā un emocionālā pozitīvi iekrāsotā darbībā.

2.3. Pedagoģiskie principi gadskārtu svētku satura jēgpilnas apguves īstenošanai pirmsskolā

Iepriekšējā nodaļā tika aprakstīts četru centrālo gadskārtu svētku saturs četru komponentu kontekstā: laiks, telpa, dalībnieki, rituāli. Būtisks ir ne tikai svētku saturs, bet arī veids, kā tas tiek piedāvāts bērniem. Šajā nodaļā tiks aprakstīts, kā mācīt, kā strādāt ar folkloras materiāliem, lai nepazaudētu satura jēgu.

Kūle un Kūlis raksta: „Bez saprašanas nepastāv jēga, un bez jēgas nav saprašanas.” (Kūle, Kūlis, 1998, 526). Savukārt Fišers akcentē, ka mūsdienās ir mainījies skatījums uz bērnu. Bērns vairs netiek skatīts kā tukšs trauks, kas jāpiepilda, vai kā neaprašīta balta lapa, kas jāapraksta. Bērns jau no agras bērnības pasauli sev apkārt cenšas padarīt jēgpilnu (Fišers, 2005, 24).

Latviešu valodā vārds **jēga** tiek skaidrots kā **nozīme, saturs un izpratne** (Latviešu valodas vārdnīca, 2006). Savukārt Psiholoģijas vārdnīcā **nozīme** traktēta kā sociāli noteikta, atbilstoši pieņemtām kultūras tradīcijām vispārināta objekta funkcija vai izskaidrošana, kas raksturo šā notikuma (vai procesa) objektīvo aspektu. Nozīme var būt izteikta kā: priekšstati, jēdzieni, dažādu līmeņu abstrakcijas, idejas, kas izstrādātas cilvēka prakses laikā un objektīvi eksistē un ir “nostiprinātas” valodā. Atšķirībā no nozīmes, kas ir “virsindividuāla”, A.Ļeontjevs piedāvā “nozīmi priekš sevis”, otro veidojošo nozīmi saucot par **personisko nozīmi**. (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 96).

Jēdzieni **izprašana, izpratne** tiek traktēti kā “sarežģīts domāšanas process, kurš sākas ar vēlēšanos **saprast** to, kas nav skaidrs šajā brīdī, un beidzas ar savas nesaprašanas noskaidrošanu. Izpratne nevar notikt tad, ja cilvēks nefiksē savas nesaprašanas zonu vai objektu. Īsta izpratne paredz ne tikai teksta vai tēla “nolasīšanu”, bet arī autora vai darbības personas ieceres atklāšanu” (Psiholoģijas vārdnīca, 1999, 65).

Pedagoģisko terminu skaidrojošajā vārdnīcā jēdziens **sapratne** tiek skaidrots kā “prāta darbības pirmā pakāpe, kas izpaužas izziņas procesā kā analītiska domāšana, nodalot esamības priekšmetus, parādības, procesus citu no cita pēc to līdzības un atšķirībām un veidojot attiecīgus nojēgumus, secinājumus, spriedumus. Saprattes **jēga** ļauj izprast otra cilvēka uzskatus, vēlmes, objektīvi novērtēt kāda rīcību vai darbību” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 153).

Līdzīgu definējumu jēdzienam **saprašana** ir devis Diltejs: „Procesu, kurā pēc ārēju izpausmi ieguvušām jutekliskām pazīmēm apjēdzam kāda cilvēka iekšējās norises, sauc par saprašanu” (Dilthey, 1958, V sēj., 318., citēts pēc H. Gudjona (Gudjons, 2007, 62–63).

Saprašana ir domas un jēgas izzināšana, un tas ir iespējams, kad cilvēks ir saistīts kopumā-veselumā ar valodu, kultūru, jutekliskām izpausmēm utt. (Gudjons, 2007, 63).

Mācīšanās psiholoģijā termins **jēgpiesātinājums** saistāms ar iepriekš analizēto par jēgu - saturu, nozīmi, izpratni. Laiona (1974) ir izpētījis, ka mācību saturam ir vairākas jēgas pakāpes. Šo pakāpi nosaka tas, cik mācību saturs katram ir individuāli nozīmīgs, personiski pielietojams, paša pieredzei atbilstošs, dzīvei noderīgs, prieku sagādājošs (Psiholoģijas atlants, 1997, 157).

Bērns jau no mazotnes tiecas izzināt apkārtējo pasauli. Bērns apgūs jaunas zināšanas labāk, ja tas notiek jēgpilni - kad mācības kļūst personīgi nozīmīgas (Kelly, Mayer, 2002). Freiberga raksta, ka bērnam pirmsskolas vecumā “uztvertā interpretācija un saistīšana ar norisēm objektīvajā realitātē sekmē uztvertā personiskās jēgas veidošanos” (Freiberga, 2013, 34).

Džeks Hassards (*Jack Hassard*) jēgpilnu mācīšanos raksturo kā mērķtiecīgu jauno zināšanu sasaisti ar iepriekšējām zināšanām, kas notiek sasaistot **pieredzi un notikumus**. Šajā procesā ir pozitīvas emocijas un vēlme izzināt (Hassard, 2013).

Tāpēc ir būtiski izzināt, kādi pedagoģiskie principi palīdz gadskārtu svētku satura jēgpilnai apguves īstenošanai pirmsskolā.

Pedagoģijas terminu skaidrojošās vārdnīca terminu *principis* skaidro kā “kādas teorijas, mācību programmas uzskatu sistēmas, koncepcijas u.tml. svarīgākā pamatideja, pastāvēšanas un darbības nosacījums” (Pedagoģisko terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000).

Gan pirmsskolas izglītības vadlīnijās, gan paraugprogrammā tiek uzsvēta bērna patstāvības sekmēšana, sadarbības prasmju pilnveide, sociālo prasmju pilnveide utt. integrētā kopveselumā (fiziskā, psihiskā un sociālā attīstība).

Saskaņā ar *pirmsskolas izglītības programmas (Pirmsskolas izglītības programma, 2012)* saturu un metodiskajām pamatnostādņēm gadskārtu svētku apguvei pirmsskolā var izdalīt četrus pedagoģiskos komponentus svētku satura jēgpilnas apguves īstenošanai pirmsskolā: *problēmorientētas mācības, mācīšanās darot, sadarbība, dabas un sociokultūras vides izmantošana* (Siliņa-Jasjukēviča, 2013).

Problēmorientētas mācības

Problēmsituācija pedagoģisko terminu skaidrojošajā vārdnīcā tiek traktēta kā pedagoga mērķtiecīgi veidota vai aprakstīta, reāli eksistējoša vai teorētiski konstruēta situācija, kad jaunatklātie fakti nonāk pretrunā ar uzkrāto pieredzi. Problēmsituācijas risināšanā tiek izmantotas skolēnu apgūtas zināšanas, ko mērķtiecīgi aktualizē vai papildina skolotājs, un skolēnu radošā pieeja, cits redzējums, atšķirīgs viedoklis, subjektīvi pretstatu, pretrunu risināšanas ceļi. Problēmsituācijas risināšana notiek uz skolēnu reproduktīvās un produktīvās domāšanas saskares sliedī (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 137).

Viens no priekšnoteikumiem, kas veicina skolēnu ieinteresētību mācību procesā, ir tādas mācības, kas risina reālas, jēgpilnas, dzīvē nepieciešamas un nozīmīgas problēmas (Barron & Darling – Hammond [n.g.]).

Problēmorientētās mācībās skolēni strādā nelielās grupās ar jēgpilnu problēmu. Tiek ģenerētas idejas un stratēģijas kā atrisināt problēmu, veicot izpēti un nepieciešamo zināšanu apguvi. Šādā pieejā bērns ir centrā un apgūst prasmi risināt problēmas, sadarboties, izvirzīt mērķi, pieņemt lēmumus (Duch, Groh & Allen, 2001:). Problēmorientētās mācībās tiek akcentēta reālu, **eksistējošu problēmu** risināšana, kas piešķir skolēnu ieguldītajam darbam **jēgu**, attīsta kritisko domāšanu, sadarbības prasmes (Torp & Sage, 2002).

Gatavojoties gadskārtu svētkiem pirmsskolā, arī var atrast problēmjaudājumu, kas motivēs darboties, izzināt, izvairoties no mākslīgi veidotu problēmu risināšanas. Piemēram, kā sagatavoties svētkiem? Kas nepieciešams, lai nosvinētu svētkus?

Līdz ar problēmjautājumu bērni ir ieinteresēti noskaidrot, pētīt, meklēt materiālus, jo vēlas piedalīties svētkos (Siliņa-Jasjukēviča, 2013, 6).

Ir veikti daudzi pētījumi par problēmorientētām mācībām medicīnas studijās. Viens no atklājumiem ir tas, ka studenti samērā bieži paši netika galā ar uzdevumu. Pētījumi liecina, ka būtiska ir ne tikai studentu patstāvīga darbošanās, bet arī skolotāja kā konsultanta palīdzība, uzdotot pareizos jautājumus, palīdzot situācijās, kad iestājas krīze un neizdodas atrast risinājumu (Mandl, Grasel, Fischer, 2005, 152).

Tas pats attiecināms uz darbu pirmsskolā ar konkrēto metodi. Skolotājs ir atbalsts, bet nav galvenais informācijas nesējs. Uzsvars tiek likts uz atbalstu un ļaušanu bērniem **pašiem izzināt**. Ja bērns ar interesi risina problēmu, tas nozīmē, ka mācības viņam kļūst personīgi nozīmīgas (Siliņa-Jasjukēviča, 2013, 6).

Mācīšanās darot

Pedagoģiskais princips - mācīšanās darot, ir bijis pazīstams jau daudzus tūkstošus gadu. Šī principa atslēgas vārdi ir praktiskā pieredze, praktiskā darbošanās, kļūdīšanās un kļūdu labošana. Mācīšanās darot nozīmē to, ka cilvēks mācās tikai no savas pieredzes, savu darbību rezultāta. Šis princips ir kontrastā ar mācīšanos pēc otra dotām norādēm, parauga vai instrukcijām. Mācību process ir laiktīlpiģs un pastāv liela iespēja pieļaut kļūdas, kuras pašam jālabo, lai izdotos sasniegt plānoto rezultātu (Reese, 2011).

Mācīšanās darot pretēji pasīvai informācijas uzņemšanai, veicina ne tikai zināšanu, bet arī prasmju attīstību. Jaunā noskaidrošanai praktiskā darbībā bērns pielieto dažādas darbības, kas sekmē jaunu prasmju apguvi, kā arī veicina pašregulācijas attīstību un patstāvību. Zināšanas bez jēgpilna pielietojuma var tikt ātri aizmirstas (Schank, Berman & Macpherson, 2009). Tas sasaucas ar ar Edgara Deila (Dale, 1946) izstrādāto pieredzes piramīdu. Cilvēks atcerās 10% no lasītā, 20% no dzirdētā, 30% no redzētā, 50% no tā, ko redzēja un dzirdēja, 70% no paša teiktā un 90% no **paša teiktā un darītā**.

Pirmsskolā princips *mācīties darot* izpaužas atbilstoši pedagoga piedāvātajam kontekstam, kura ietvaros bērns var brīvi darboties. Attiecinot šo principu uz gadskārtu svētku sagatavošanās darbiem un svinēšanu, Siliņa Jasjukēviča raksta, ka bērns nav skatītājs, bērns ir dalībnieks. Bērns mācās no savas pieredzes, aktīvi iesaistās, patstāvīgi darbojas, var kļūdīties, var paust savu viedokli, savu personīgo izpratni. Svarīgi, lai skolotājs ir saprotošs un atbalstošs. Svētku tradīcijas tiek piedzīvotas praktiskā veidā darot, gatavojoties svētkiem, dziedot dziesmas, veicot svētkiem atbilstošas rituālās darbības, piemēram, Lieldienās krāsojot olas, dzenot putnus, ripinot olas, šūpojoties, ejot rotaļās, pārbaudot ticējumus utt. (Siliņa-Jasjukēviča, 2013).

Sadarbība

Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca *sadarbību* traktē kā : “kopīgu darbību; savstarpēji saskaņotu darbību, vajadzības gadījumā cits citam palīdzot, cits citu atbalstot. Sadarbības partneriem var būt kopīgs mērķis, kopīgi uzdevumi vai – katram savs mērķis un uzdevumi (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 151).

Tradicionāli gadskārtu svētkus svin visa saime. Tas ir laiks, kad visi sanāk kopā un gūst kopības izjūtu, gūst spēku jaunam darba cēlienam, atjaunojas. Svētkos aktīvi iesaistās visa saime. Nav skatītāju, visi ir svētku dalībnieki - īpaši pieaugušie, kā paraugs bērniem (Līdeks, 1991; Grīni, 1992; Olupe, 1992; Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2014). 1. Nodaļā tika aprakstīta pieaugušā nozīme, autoritāte pirmsskolas vecumposmā (Svence, 1999). Ciešā sadarbībā tiek sekmēta sociālā mācīšanās). Albrehta ir aprakstījusi sociālo mācīšanās teoriju, kurā tiek akcentēta mācīšanās sociālajā vidē. Bērns apgūst kultūrvidē atbilstošu uzvedību un gūst zināšanas, prasmes un attieksmes efektīvāk, vēro savu vecāku, tuvinieku, draugu un pedagogu uzvedību un tās sekas (Albrehta, 2001, 72). Bērns mācās no pieaugušā.

Vecāki var dot bērnam iespēju piedzīvot un izjust savas tautas kultūru caur darbošanos kopā, svētku piedzīvošanu kopā, aktīvi iesaistoties procesā (Siliņa-Jasjukeviča, 2013).

Dabas un sociokultūras vide

Sociālā vide: indivīda sabiedriskā apkārtnē; eksistences un darbības sociālo, materiālo un garīgo apstākļu kopums; noteikts sabiedrisko attiecību kopums, kurā attīstās personība” (Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca, 2000, 161).

Lieģeniece raksta, ka bērns attīstās dabiskā vidē, kas ir ap viņu. Bērns mācās dabā, tverot no tās dziļākus slāņus, ko piedāvā konkrētā kultūrvidē (Lieģeniece, 1992). Attīstība vienmēr notiek kādā noteiktā kultūrvidē. Lai bērns izjustu piederību sava novada sociokultūras videi, lai tā kļūtu bērnam personīgi nozīmīga, to vispirms ir jāiepazīst (Siliņa-Jasjukeviča, 2013).

Tāpēc ir vērtīgi gadskārtu svētkus svinēt ārpus pirmsskolas izglītības iestādes ēkas maksimāli autentiskākā kultūrvidē. Izbraukuma svētki palīdz iepazīt un izjust cilvēka un dabas mijiedarbību, labāk izprast tautas tradīciju būtību.

Secinājumi

Gadskārtu tradīciju apguvi veicinošu pedagoģisko darbību var realizēt pēc šādiem kritērijiem:

1. problēmorientētas mācības;
2. mācīšanās darot;
3. sadarbība;
4. dabas un sociokultūras vides izmantošana.

3. Gadskārtu svētku tradīciju apguves prakse x pirmsskolā - situācijas analīze

3.1. Pētījuma plāns

Lai empīriski pētītu pirmsskolēna priekšstata veidošanos par gadskārtu svētku tradīcijām, tika izstrādāts pētījuma plāns.

Empīriskā pētījuma mērķis – praktiski pētīt gadskārtu svētku tradīciju jēgpilnas apguves iespējas x pirmsskolā Rīgas rajonā

Pētījums tiek veikts 2 posmos:

- 1.posms- 2015.gada pavasaris (pedagoģiskais novērojums);
- 2.posms-2016.gada pavasaris (izmēģinājuma darbība).

Hipotēze – Jēgpilns priekšstats par gadskārtu svētku tradīcijām bērniem tiek sekmēts, ja savstarpējā saistībā tiek iepazīti.

Priekšstata veidošanās par gadskārtu svētku tradīcijām tiek īstenota jēgpilni, ja

- bērns iepazīst svētkus no *laiku, telpas, dalībnieku un rituālu* viedokļa savstarpējā saistībā.
- praksē tiek izmantoti gadskārtu svētku apguves pedagoģiskie principi.

Uzdevumi:

1. Veikt situācijas izpēti x pirmsskolā, izmantojot pedagoģisko novērojumu.
2. Pētīt, kā tiek īstenota gadskārtu svētku tradīciju svarīgāko komponentu aktualizēšana un metodisko pamatprincipu izmantošana darbā ar bērniem pirmsskolā.
3. Apkopot pētījuma rezultātus un izdarīt secinājumus.

Pētīšanas metodes:

Teorētiskā - literatūras atlase un analīze.

Empīriskās metodes - pedagoģiskais novērojums, pedagoģiskā izmēģinājumdarbība.

Metožu izvēles pamatojums.

Pedagoģiskais novērojums tika izvēlēts atbilstoši pētījuma specifikai. Novērojums ir viena no datu ieguves metodē pedagoģijas pētījumos. Tika veikts galvenokārt tiešs novērojums. Tiek analizēta vērojamā darbības un komentāri dabiskās situācijās. Lai saglabātu objektivitāti, būtiski izstrādāt kritērijus, pēc kuriem veikt vērojumu un iegūto datu apstrādi. Svarīgi, lai novērotājs

iekļautos attiecīgajā vidē laiku pirms novērojuma veikšanas. Tas var palīdzēt, lai novērojamie uzvestos brīvi un nepievērstu pastiprinātu uzmanību novērotājam (Geske, Grīnfelds, 2006, 11-12). Pedagoģiskā izmēģinājumdarbība tika izvēlēta, lai, balstoties uz pedagoģiskajā vērojumā iegūtajiem datiem, varētu pārbaudīt pētījuma hipotēzi.

Datu apstrādes metodes: kvalitatīvā datu analīze (aprakstošā statistika).

Pētījuma bāze: x pirmsskola Rīgas rajonā

3.2. Situācijas izpētes rezultāti

3.2.1. Svētku komponentu izmantošanas rezultāti

Pedagoģiskais novērojums tika veikts 2015. gada pavasarī x pirmsskolā Rīgas rajonā. Turpmāk tiks sniegts pētījumā iesaistītās pirmsskolas un grupas raksturojums.

Privātās pirmsskolas galvenie darbības un attīstības virzieni ir: “videi un bērnam **draudzīgs** bērnudārzs un skola; **ekoloģiskā** audzināšana, **veselīgs** uzturs; cieša **sadarbības** saikne ar ģimeni; **tradicionālā kultūra** mūsdienīgā skatījumā; brīvdabas pedagoģija; **jēgpilna**, aktīva bērna darbošanās telpās un ārā; **humāna** pieeja bērnam”³.

Pirmskolā vienā saimē dzīvo un aktīvi darbojas 14 bērni vecumā no 3 līdz 7 gadiem. Sadarbība starp dažāda vecuma bērniem, pašapkalpošanās prasmju apguve, pasaules izziņa jēgpilnā, loģiskā darbībā kopveselumā, sagatavošanās skolai vispusīgā, aktīvā darbībā, vecumam atbilstošā izglītojošā vidē, ir pirmsskolas prioritāte.

Mācību saturs sakārtots atbilstoši Saules gada ritumam pa gada cikliem (Miķeļi – Mārtiņi – Ziemassvētki – Meteņi – Lielā diena – Ūsiņi - Jāņi), ņemot vērā bērnu vecumu un individuālo attīstību.

Mācību procesā tiek akcentēta **tradicionālā kultūra** mūsdienīgā skatījumā. Svarīgi, lai grupas dzīvē valdītu prieks, humors, optimisms, dzīvīgums, radošums. Pirmsskolai ļoti būtiska ir vecāku, pedagogu un bērnu savstarpēja sapratne, sadarbība un labvēlība; bērna patstāvīgas sevis un pasaules izziņas veicināšana; **kopveselums** un dabatbilstība (integrēta mācību sistēma, kur vienotā veselumā tiek apgūti 8 integrētie priekšmeti: sociālās zinības un ētika, dabaszinības, latviešu valoda, matemātika, mājturība un tehnoloģijas, vizuālā māksla, fiziskā attīstība un veselība, mūzika).⁴

³ Privātās pirmsskolas mājas lapa www.varaviknesputns.lv

⁴ Privātās pirmsskolas mājas lapa www.varaviknesputns.lv

Privātā pirmsskola atrodas Rīgas rajonā, ļoti mierīgā un klusā privātmāju rajonā. Pati ēka atrodas meža ielokā ar skaistu, plašu pagalmu un dārzu, kur bērni var aktīvi darboties.

Pirmsskolas grupu, kurā tika veikts pedagoģiskais novērojums, apmeklēja 14 bērni: 6 bērni 2, 9 - 3, 6 g.v., 3 bērni 5g. v., 2 bērni 6 g.v., un 3 bērni 7 g.v.

Sadarbība ar vecākiem tiek sekmēta bērniem, vecākiem, pedagogiem kopīgi darbojoties darba vakaros reizi mēnesī, kuros tiek taisītas rotaļlietas, veikta bērniem draudzīgas rotaļvides labiekārtošana un veikti citi darbi saistībā ar ikmēneša tematisko plānu. Notiek gatavošanās gadskārtu svētkiem un to svētīšana kopā ar ģimenēm iespējami autentiskā vidē.

Pedagoģiskajā novērojumā tika pētīts, kā bērniem tiek radīts priekšstats par 2.2.nodaļā aprakstītajiem svētku komponentiem: svētku laiku, darbības norises vietas izvēli (telpa), svētku dalībniekiem un svētku norisi (rituāli). Tabulā sniegts šo komponentu izmantojuma apraksts augstā, vidējā un zemā līmenī (skat.1.tabulu).

1.Tabula. Gadskārtu svētku tradīciju svarīgāko komponentu apskats pa līmeņiem.

Augsts līmenis	Pirmsskolā, iepazīstinot bērnus ar gadskārtu svētku tradīcijām tiek respektēts svētku svinēšanas laiks , atklāta svētku izvēles nozīme cilvēka un dabas mijiedarbībā. Svētku svinēšana notiek atbilstoši svētkiem paredzētā vietā . Svētkos piedalās dažādu paaudžu dalībnieki (bērnu ģimenes). Svētkos tiek veiktas gandrīz visas svarīgākās svētku tradīcijas (rituāli), svētku dalībnieki apzinās un izprot svētkos veicamo darbību jēgu.
Vidējs līmenis	Pirmsskolā, iepazīstinot bērnus ar gadskārtu svētku tradīcijām daļēji tiek respektēts svētku svinēšanas laiks , atklāta svētku izvēles nozīme cilvēka un dabas mijiedarbībā. Svētku svinēšana notiek daļēji tautas tradīcijām atbilstošā vietā . Svētkos daļēji piedalās dažādu paaudžu dalībnieki (bērnu ģimenes). Svētkos daļēji tiek veiktas svarīgākās svētku tradīcijas (rituāli), svētku dalībnieki daļēji apzinās un izprot svētkos veicamo darbību jēgu.
Zems līmenis	Pirmsskolā, iepazīstinot bērnus ar gadskārtu svētku tradīcijām, gandrīz nemaz netiek respektēts svētku svinēšanas laiks . Praktiski nemaz netiek atklāta svētku izvēles nozīme cilvēka un dabas mijiedarbībā. Svētku svinēšana gandrīz nemaz nenotiek atbilstoši svētkiem paredzētā vietā .

	Svētkos nepiedalās gandrīz neviens dažādu paaudžu dalībnieks no bērnu ģimenēm. Svētkos gandrīz nemaz netiek veiktas svarīgākās svētku tradīcijas (rituāli). Svētku dalībnieki gandrīz nemaz neapzinās un neizprot svētkos veicamo darbību jēgu.
--	---

Pirmais gadskārtu svētku tradīciju satura komponents, kas tika analizēts, ir **laiks**. Tematiskajā plānā pakāpeniska gatavošanās pavasara vienādībām (Lieldienām) sākās jau marta sākumā, aktualizējot pavasara gaidīšanu, vērojot pārmaiņas dabā, veltot dziesmas saulei, ejot tautas rotaļās, vērojot un iepazīstot gājputnus utt.

Šajā pirmsskolā gadskārtu svētki tiek svinēti divas reizes - 1. reize izbraukumā kopā ar ģimenēm pēc iespējas autentiskākā, svētkiem piemērotākā un atbilstošākā vietā un 2. reize pirmsskolā, piedaloties bērniem un audzinātājiem. Šāda pieeja tiek realizēta, jo pirmsskola savu darbību aizsāka pirms diviem gadiem un tradīciju ieviešana ir vairāku gadu darbs sadarbībā ar vecākiem. Izbraukuma svētkos parasti nepiedalās visas ģimenes. Tāpēc svētki tiek svinēti arī pirmsskolā, lai visiem bērniem būtu iespēja svinēt svētkus.

Lieldienu svinēšana pirmsskolas teritorijā grupas bērniem notika 17. martā, bet 22. martā bija paredzēti izbraukuma svētki Antiņciemā pie Kaņierezera. Diemžēl, lielā aukstuma dēļ, lielākā daļa vecāku izlēma nebraukt svinēt Lieldienas izbraukumā. Svētki tika atcelti. Tāpēc gadskārtu svētku svinēšanas laiks bija 17. marts pirmsskolā bez vecāku līdzdalības.

Svētku svinēšanas laiks izvēlēts pietuvināts reālajiem saulstāvjiem, bet 4 dienas par agru. "Pavasara vienādības iestājas 20. vai 21. martā, kad saule pāriet no dienvidu puslodes uz ziemeļu puslodi" (Rancāne, Siliņa-Jasjukeviča, Briška, 2016, 13).

Tā kā svētki notika darba dienā, nebija iespējams sākt svētkus pirms saullēkta, kā tas ir aprakstīts tradīcijās (saullēkta sagaidīšana bija plānota izbraukuma svētkos). Protams, Lieldienu svinības notiek arī pēc saullēkta, dienas pirmajā pusē (Rancāne, 2014; Grīni, 1992, 63). Svinības sākās no rīta ar brīdī, kad bērni sāka ierasties pirmsskolā.

Izvērtējot gatavošanos svētkiem un svētku svinēšanas laiku, šis komponents atbilst vidējam līmenim, jo pirmsskolā, iepazīstinot bērnus ar gadskārtu svētku tradīcijām, **daļēji** tiek respektēts svētku svinēšanas **laiks**, daļēji atklāta svētku izvēles nozīme cilvēka un dabas mijiedarbībā.

Otrais gadskārtu svētku tradīciju satura komponents, pēc kura tika analizēts gatavošanās process un svētku norise ir **telpa**. Katriem svētkiem ir noteikta vieta, kur notiek gatavošanās svētkiem (iekštelpās) un svinēšana (ārpus telpām - dabā) (Līdeks, 1992; Olupe, 1992; Grīni, 1992; Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014; 2016).

Sagatavošanās posmā vairākas darbības tika veiktas iekštelpās: svētku brokastis, olu krāsošana, pīnīšu vīšana un pīšana, bet pārējās darbības tika veiktas ārpus telpām pirmsskolas plašajā pagalmā un mežmalā, kas atrodas blakus pirmsskolai. Kopumā vietas atbilstība svētkiem vērtējama ar vidēju līmeni, jo svētku svinēšana notika daļēji tautas tradīcijām atbilstošā vietā. Trūka kalna, kura galā iekārt šūpoles un strauta vai upes, kas tek pret rītiem. Protams, svinot pirmsskolas teritorijā, ir grūti realizēt visus priekšnoteikumus.

Trešais gadskārtu svētku tradīciju satura komponents, kas tika vērtēts ir svētku **dalībnieki**. Svētkos parasti piedalās visa saime, arī mītiskie tēli, kas tiek godināti (Līdeks, 1992; Olupe, 1992; Grīni, 1992; Rancāne; Siliņa-Jasjukeviča; Briška, 2014; 2016). Šajā gadījumā tā ir saule. Kritērijs dalībnieki atbilst zēmam vidējam līmenim, jo svētkos daļēji piedalījās dažādu paaudžu **dalībnieki** no bērnu ģimenēm. Saule tika godāta, tai tika veltītas dziesmas, svētkos piedalījās viss pirmsskolas personāls.

Ceturtais gadskārtu svētku tradīciju satura komponents, pēc kura tika vērtēts svētku saturs ir **rituāli**. Vērojot svētku norisi, šis kritērijs vērtējams ar augstu līmeni, jo svētkos tika veiktas gandrīz visas svarīgākās svētku tradīcijas (**rituāli**), svētku dalībnieki apzinās un izprot svētkos veicamo darbības jēgu.

Sagatavošanās posmā tika plaucēti bērzu zari, vākti materiāli olu krāsošanai, pītas pīnītes, krāsotas olas. Jau no paša rīta bērni tika sagaidīti un "iepērti" ar plaucētiem bērzu zariem un pūpoliem, tika aicināti nomazgāt mutes avota ūdenī, kas tika liets no māla krūzes (tuvākajā apkaimē nav upes vai avota, tāpēc tā ir alternatīva). Bērni ēda dzērvenes, jo ticējums vēsta, ka "Lieldienas rītā jāapēd vismaz 12 dzērvenes, tad tai gadā būs sārti vaigi (LFK 17318, Jaunākās Ziņas, 1932. III, 26.).

Tika godāta saule, bērni dziedāja saulei vairākas tautasdziesmas, ripinot pa apli olu, simbolizējot saules kustību debesīs. Bērni pārbaudīja Lieldienu ticējumus, piemēram, skatījās uz sauli caur zīda lakatu. Svētku brokastīs pirmā ola tika sadalīta visiem bērniem, jo ticējums vēsta, ka tad visi būs draudzīgi. Bērni sitās ar olām, ēda olas, piedalījās svētku rituālā ugunscura iekuršanā, gāja uz mežmalu dzīt putnus, sēja "raganām rīklītes", rotāja šūpoles, šūpojās, dziedāja šūpošanās dziesmas, ripināja olas, gāja Lieldienām atbilstošā rotaļā "Bagātais un nabadziņš". Lielākā daļa tradīciju tika veiktas tām atbilstošās vietās.

Vērtējot bērnu izpratni par notiekošo, tika novērots, ka tie bērni, kuri gadskārtu svētkus pēc visām tradīcijām svin otro un trešo gadu, daudz labāk un apzinātāk izprot norītošos procesus. Gatavošanās fāzē 6 g.v. un 7.g.v. bērni jau izprata, kāpēc vajadzīgi plaucētie zari, kur tiks izmantotas pīnītes, kur noderēs apgūtās dziesmas.

Marta mēnesis iezīmēja ne tikai pavasara gaidīšanas laiku, bet arī teātra tematiku. Bērni iestudēja Lāču pasaku. Pēc autore domām, tas nedaudz traucēja svētku būtības un jēgas uztverē tiem bērniem, kuri svētkus svinēja pirmo reizi. Protams, katrs bērns svētku jēgu un būtību uztver atbilstoši savai individuālajai attīstībai.

Bērni, kuriem šie bija pirmie svētki, guva pirmos priekšstatus par gadskārtu svētkiem jēgpilnā kontekstā. Bērniem patika darboties praktiski. Viņus aizrāva dažādas rituālās darbības, jo viņi varēja brīvi darboties, iesaistīties, gūt prieku no katras darbības. Bērniem īpaši patika tradīcija putnu dzīšana. Viņiem patika doties mežā un mest šautras, iztēlojoties, ka tādējādi tiek aizdzīts viss sliktais, arī niķi. Diena bija saulaina un svētki bija izdevušies tik labi, cik tas bija iespējams atbilstošajos apstākļos.

Svētku norisē pietrūka lielāka ģimenes līdzdalība, kas padarītu svētkus pilnīgākus. Bērniem ir ļoti svarīgi, ka viņu ģimene piedalās svētku svinēšanā, tādējādi rādot piemēru. Gadskārtu svētki nav tikai svētki bērniem. Tie ir svētki visai ģimenei, vīsi saimei, arī radiem, draugiem, kaimiņiem (Grīni, 1992; Rancāne, Siliņa- Jaskukēviča, Briška, 2014; 2016).

3.2.2 Pedagoģisko principu izmantošanas novērojuma rezultāti

Apakšnodaļā 3.2.1. tika izvērtēta gadskārtu svētku norise pēc četriem satura komponentiem: laiks, telpa, dalībnieki un rituāli. Šie komponenti tika izvērtēti trīs līmeņos: augsts līmenis, vidējs līmenis un zems līmenis.

Kultūras konteksts satur kultūru kā veseluma ideju. Šī pieeja aptver gan ārēji redzamo kultūras daudzveidīgo izpausmju apguvi, gan iekšējo izpausmju apguvi –simbolu un dziļākās nozīmes kontekstā (Rogoff, 2003).

Šī atziņa sasaucas ar domu, ka nepietiek ar to, ka bērniem tiek atlasīts un piedāvāts atbilstošs folkloras materiāls no saturiskā viedokļa. Būtiski, lai folkloras materiāla iepazīšana un pielietošana noritētu jēgpilni. Zinātnieki atzīst, ka bērni labāk apgūst jaunas zināšanas, gūst jaunu pieredzi, ja tas notiek jēgpilni - kad mācības kļūst personīgi nozīmīgas (Kelly, Mayer, 2002).

Freiberģa akcentē objektīvās realitātes, t.i. sasaistes ar reālo dzīvi nozīmību personīgās jēgas veidošanās procesā (Freiberģa, 2013, 34). Kūle un Kūlis raksta: „Bez saprašanas nepastāv jēga, un bez jēgas nav saprašanas.” (Kūle, Kūlis, 1998, 526). Savukārt Fišers akcentē, ka mūsdienās ir mainījies skatījums uz bērnu. Bērns jau no agras bērnības pasauli sev apkārt cenšas padarīt jēgpilnu (Fišers, 2005, 24).

Nodaļā 2.3. tika aprakstīti *gadskārtu svētku tradīciju apguves pedagoģiskie principi* svētku satura jēgpilnas apguves īstenošanai pirmsskolā: **problēmorientētas mācības, mācīšanās darot, sadarbība, dabas un sociokultūras vides izmantošana**. Tabulā sniegts šo principu pielietojuma izvērtējums augstā, vidējā un zemā līmenī (skat.2.tabulu).

2.Tabula. *Gadskārtu svētku tradīciju apguves pedagoģiskie principi pa līmeņiem.*

Kritēriji/ gadskārtu svētku tradīciju apguves pedagoģiskie principi	Rādītāji
Problēmorientētas mācības	<p style="text-align: center;">Augsts līmenis</p> <p>Tiek noskaidrota bērnu iepriekšējā pieredze svētku svinēšanā. Skolotājs kopā ar bērniem noformulē problēmjautājumu, piemēram, kas ir svētki, kāpēc tie tiek svinēti, kā sagatavoties svētkiem utt. Tiek noskaidrota bērnu iepriekšējā pieredze. Svētku gatavošanās un norises posmā bērni aktīvi iesaistās problēmas risināšanā. Domā, kā sagatavoties svētkiem, kas būs nepieciešams, kas jāapgūst. Bērni ir ieinteresēti un motivēti.</p>
	<p style="text-align: center;">Vidējs līmenis</p> <p>Problēmorientētas mācības norit daļēji. Daļēji tiek noskaidrota bērnu iepriekšējā pieredze. Svētku gatavošanas un norises posmā bērni daļēji iesaistās problēmjautājumu risināšanā. Skolotājs daļēji uzņemas mācību virzību, līdz problēma tiek atrisināta. Bērni ir daļēji ieinteresēti un motivēti darboties.</p>
	<p style="text-align: center;">Zems līmenis</p> <p>Problēmorientētas mācības nenorit gandrīz nemaz. Praktiski netiek noskaidrota bērnu iepriekšējā pieredze par gadskārtu svētkiem. Svētku gatavošanas un norises posmā bērni neiesaistās problēmjautājumu izvirzīšanā kopā ar skolotāju. Bērni gandrīz nemaz neiesaistās izvirzīto problēmjautājumu risināšanā. jautājumu risināšanā. Bērni gandrīz nemaz nav ieinteresēti un motivēti darboties.</p>

Mācīšanās darot	<p>Augsts līmenis</p> <p>Bērns gatavojas svētkiem un piedalās svētkos kā aktīvs dalībnieks ar tam atbilstošu rīcību. Aktīvi iesaistās, gūst jaunu pieredzi.</p>
	<p>Vidējs līmenis</p> <p>Bērns daļēji gatavojas svētkiem un piedalās svētkos kā aktīvs dalībnieks ar tam atbilstošu rīcību. Daļēji iesaistās, gūst jaunu pieredzi.</p>
	<p>Zems līmenis</p> <p>Bērns gandrīz nemaz negatavojas svētkiem un nepiedalās svētkos kā aktīvs dalībnieks. Vairāk ir kā svētku norises vērotājs. Vairāk izpilda skolotāja instrukcijas un norādes.</p>
Sadarbība	<p>Augsts līmenis</p> <p>Svētku norisē piedalās un sadarbojas bērni, to to vecāki, brāļi, māšas, pedagogi un citi darbinieki. Vecāki aktīvi iesaistās svētku gatavošanās un svinēšanas procesā. Rāda piemēru saviem bērniem.</p>
	<p>Vidējs līmenis</p> <p>Svētkos daļēji piedalās vecāki, brāļi, māšas, visi pedagogi. Daļa vecāku iesaistās svētku sagatavošanās procesā un svinēšanas procesā.</p>
	<p>Zems līmenis</p> <p>Svētku norisē gandrīz nemaz nenotiek sadarbība starp vecākiem, bērniem un pedagogiem.</p>

Dabas un sociokultūras vides izmantošana	<p>Augsts līmenis</p> <p>Svētki tiek svinēti tradīcijām atbilstošā vietā (dažādās telpas daļās: ārā, iekšā). Tiek apdzīvota piemērota kultūras vide, kas vislabāk palīdz izpausties tautas gadskārtu tradīciju nozīmei un jēgai.</p> <p>Svētki tiek svinēti izbraukumā.</p>
	<p>Vidējs līmenis</p> <p>Svētku norises vieta daļēji raksturo gadskārtu tradīcijām atbilstošu vidi. Noteiktā kultūrvide daļēji palīdz gūt labāku priekšstatu par gadskārtu svētku nozīmi un būtību.</p>
	<p>Zems līmenis</p> <p>Praktiski nemaz netiek izmantota daba un atbilstoša kultūrvide svētku norisei. Visbiežāk svētki tiek svinēti pirmsskolas izglītības svētku zālē, kas neļauj atklāt svētku nozīmi un būtību.</p>

Turpmāk darbā tiks analizēts pedagoģisko principu pielietojums gadskārtu svētku tradīciju apguvē.

Vērojot gatavošanos Lieldienām visa mēneša garumā jaukta vecuma grupā no 3 līdz 7 gadiem, tika novērots, ka problēmorientētas mācības notika atsevišķos momentos. Marts no tēmu saturiskā viedokļa bija ļoti pieblīvēts ar vairākām citām tēmām, kas noritēja paralēli aktivitātēm, kas saistītas ar pavasara tuvošanos un svētku gaidīšanu. Vairāk iezīmējās veiksmīga tēmu integrācija, kur dažādi notikumi savijās loģiskā secībā. Gatavošanās fāzē bērni risināja problēmu, kas saistīta ar nepieciešamajām lietām svētku svinēšanai. Tika plaucēti bērzu zari, lai Lieldienās varētu rotāt šūpoles. Pīnīšu pīšana, kas varēja tikt realizēta pirms svētkiem, notika tās pašas dienas rītā kā kopīgs rituāls.

Kopumā problēmorientētas mācības saistībā ar gadskārtu svētku sagatavošanās fāzi un svinēšanas fāzi noritēja vidējā līmenī. Tā kā paralēli noritēja gatavošanās izrādei “Lāču pasaka”, lielāks uzsvars tika likts šim pasākumam. Neskatoties uz to, ka rīta apļa aktivitātes un ritmiskā daļa visa mēneša garumā tika veltīta Lieldienu gaidīšanai, pietrūka dziļākas bērnu iesaistīšanas problēmjaudājumu risināšanā. Tāpēc kritērijs problēmorientētas mācības tiek vērtēts ar vidēju līmeni, jo tās noritēja daļēji. Svētku gatavošanās un norises posmā bērni daļēji iesaistījās problēmjaudājumu risināšanā. Bērni harmoniski apguva svētkiem nepieciešamās dziesmas, rotaļas,

bet netika īpaši izcelts un akcentēts šī procesa nozīmīgums. Tas nav ne labi, ne slikti. Jāņem vērā grupas vecumu amplitūdu. Procentuāli grupā ir vairāki bērni, kuriem tikai drīzumā paliks trīs gadi.

Tika novērots, ka pedagoģiskais princips mācīšanās darot, tika izmantots, iepazīstinot bērnus ar folkloras materiālu. Bērni katru dienu izdzīvo kā brīnumu. Gatavošanās svētkiem noritēja nevis kā runāšana par kaut ko, bet gan aktīvi iesaistoties, darbojoties.

Rīta aplī un ritmiskajā daļā sagatavotais folkloras materiāls tiek piedāvāts bērnam saistošā veidā. Tautasdziesmas tika apgūtas nevis speciāli mācoties kā atdziedamo materiālu koncertam, bet gan izdzīvojot saules ceļu pie debess juma. Bērni dziedāja dziesmas saulei, ritināja jostiņas, pa kurām ripināt dzeltenu adītu bumbu, kas simbolizēja sauli. Ja aiz loga bija apmācies, bērni dziedāja “Spīguļo saulīt” 3x 9 reizes un priecājās, kad izdevās sasaukt sauli (un bieži tas izdevās, kad pēc laiciņa debesis noskaidrojās).

Lieldienās visas tradīcijas tika realizētas, nevis tikai runāts par tām. Skolotāja gari un plaši nestāstīja par saules ceļu debesīs. Ar dziesmām un īpašām darbībām bērni paši šo ceļu izgāja praktiskā darbībā, turot jostiņas aplī un laižot pa apli olu kā saules simbolu. Bērni pina un vija pīnītes, ar kurām pēc tam rotāja šūpoles, sēja klāt bērzu zarus. Paralēli šim rituālam tika sekmēta pīšanas, vīšanas un siešanas prasmju attīstība un pilnveide. Tradīcijas tika realizētas darot, piemēram, tika krāsotas olas, notika olu kaujas, olu ripināšana, olas ziedošana pie šūpolēm.

Tika veikts rituāls “putnu dzīšana”. Bērni dziedāja dziesmu un devās uz mežmalu, kur meklēja piemērotus zarus (šautras), ar kurām dzīt projām lielos putnus, tādējādi aizdzenot visas nelaimes. Katrs bērns pateica, no kā viņš grib atbrīvoties. Izskanēja vēlēšanās atbrīvoties no dusmām, bailēm, niķiem, slinkuma utt.

Ticējumi tika pārbaudīti praktiski. Mutes tika mazgātas avota ūdenī, tika ēstas dzērvenes, vērota saule caur zīda lakatu utt. Izvērtējot svētku norisi, var secināt, ka tradīciju apguve noritēja tās piedzīvojot praktiskā darbībā, tāpēc mācīšanās darot vērtējama augstā līmenī.

Sadarbība starp bērniem tika novērota vairākās situācijās. Piemēram, krāsojot olas, viens otram palīdzēja olu tīšanas procesā, lai tās nenokristu zemē. Notika pīnīšu vīšana divatā. Viens otram palīdzēja izrotāt šūpoles. Viens bērns pieturēja izplaucētos bērza zarus vai pūpolus pie šūpoļu stīkiem, bet otrs apsēja pīnīti.

Bērni sadarbojās arī ar pedagogiem, kopīgi veicot gan gatavošanās darbus (kopīgi uzkopjot grupas telpas un pagalma teritoriju, dziedot dziesmas, ejot rotaļās), gan arī svētkos veicot rituālus, pārbaudot ticējumus. Tomēr svētkos pietrūka vecāku klātbūtnes. Bija redzams, ka grupas audzinātāja ir maksimāli vērsta uz sadarbību, sekmējot situācijas, kur bērni var sadarboties un veicinot šīs pieredzes brīvu attīstīšanos (skolotāja neizrāda pārākumu, arī pārējie pedagogi ir svētku dalībnieki, kuri nenorāda, nemāca, bet gan piedzīvo svētkus kopā ar bērniem). Lai arī

sadarbība starp bērniem un pedagogiem tika novērota, augstā līmenī šo principu nevar novērtēt, jo svētkos parasti piedalās visa saime. Iesaistās bērnu vecāki, brāļi, māsas, vecvecāki, radi, draugi. Tā kā svētki notika darba dienā, vecāku piedalīšanās, diemžē nebija iespējama. Tāpēc sadarbība vērtējama vidējā līmenī.

Izbraukuma svētki bija paredzēti izbraukumā Lieldienām piemērotā autentiskā vidē. Tomēr dabas un sociokultūras izmantošanu svētku norisē vērtējama augstā līmenī, jo izglītības iestādes atrašanās vieta pati par sevi ir svētkiem atbilstoša. Šeit notikuši daudzi gadskārtu svētki kopā ar ģimenēm. Pati vieta pakāpeniski veido centru, kur pulcēties svētku dalībniekiem ne tikai no pirmsskolas ģimenēm, bet arī interesentiem no tuvākās apkārtnes. Kā jau iepriekš minēts, pirmsskola atrodas meža ielokā ar skaistu, plašu pagalmu un dārzu.

Svētki notika ārā, tika apdzīvotas dažādas vietas teritorijā. Vieta, kur var redzēt rīta sauli, šūpoļu vieta, ugunsкура vieta, mežs, kur tika veikts rituāls “putnu dzīšana”, olu ripināšana. Tāpēc var secināt, ka daba un kultūrvide bija atbilstoša svētku tematikai, bet pietrūka kalns kā svarīgs faktors vietas izvēlei. Tomēr dabas un sociokultūras vides izmantošana tiek vērtēta augstā līmenī. Ņemot vērā, ka citās pirmsskolas neatrodas ģeogrāfiski tik izdevīgā novietojumā, ir vērts svētkus svinēt izbraukumā.

Izvērtējot gatavošanos gadskārtu svētkiem un Lieldienu svinībass x pirmsskolā, tika iegūti sekojoši dati pēc svētku satura kritērijiem:

- Svētku svinēšanas **laiks** – vidējs līmenis
- Svētku **vieta** – vidējs līmenis
- Svētku **dalībnieki**- vidējs līmenis
- Svētku **rituāli** – augsts līmenis

Izvērtējot atlasītā folkloras materiāla jēgpilnas realizācijas principus, tika iegūti sekojoši dati:

- **Problēmorientētas mācības**- vidējs līmenis.
- **Mācīšanās darot**- augsts līmenis.
- **Sadarbība**- vidējs līmenis.
- **Dabas un sociokultūras vides izmantošana**- augsts līmenis.

Secinājumi

Situācijas izpētes rezultāti ļauj secināt, ka šajā pirmsskolā tiek īstenota tautas gadskārtu tradīciju atbilstoša un jēgpilna iepazīšana praktiskā darbībā. Vidējā līmeņa rādītāji parāda, ka ne vienmēr teorētiskās zināšanas izdodas veiksmīgi realizēt praksē objektīvu iemeslu dēļ (sk. iepriekš analizēto). Svētku sagatavošanas procesa un svētku īstenošanas izvērtējums palīdz izstrādāt turpmāko gadskārtu svētku darbības plānu, lai uzlabotu šos rādītājus. Situācijas sākotnējās izpētes

rezultāti ļauj izvirzīt uzdevumu spēcināt sadarbību ar vecākiem, lai izdotos noorganizēt gadskārtu svētkus maksimāli autentiskā vidē, piemēram, izbraukumā. Nepieciešams plānot katras ģimenes iesaistīšanai piemērotus atbalsta pasākumus, iedrošinājumu, jo jārēķinās, ka katrs bērns nāk no atšķirīgas sociālās vides. Pēc autores domām daudzām jaunajām ģimenēm gadskārtu svētku svinēšana, aktīvi iesaistoties, ir kaut kas jauns, pie kā ir jāpierod. Svētkiem jāizbrīvē ne tikai laiks nedēļas nogalē, bet arī jārod iekšēja motiācija un nepieciešamība aktīvi iesaistīties svētku procesā. Parasti, kā liecina novērojumi, pēc pirmās pozitīvās kopā būšanas pieredzes sadarbība ar vecākiem ir dabiska.

- Gatavošanās procesā vēlams sekmēt problēmorientētas mācības, lai bērni ar izpratni iesaistītos darbībā. Nākamreiz vēlams izvēlēties precīzāku svētku svinēšanas laiku atbilstoši konkrēto svētku specifikai.
- Izvērtējot gatavošanos Lieldienu svinībām un svētku norisi, var secināt, ka jēgpilna priekštata veidošana par tautas gadskārtu svētkiem pirmsskolā notikusi atsevišķos kritērijos augstā līmenī (vieta, dabas un sociokultūras vides izmantošana, mācīšanās darot) un vidējā līmenī. Zemā līmenī netika konstatēts neviens kritērijs.

3.2.3. Pētījuma 2. posms - pedagoģiskās izmēģinājuma darbības rezultāti

Lai pārbaudītu izvirzīto hipotēzi, tika veikta pedagoģiskā izmēģinājuma darbība. Pedagoģiskā izmēģinājuma darbība tika veikta 2016.gada martā x pirmsskolā, balstoties uz 2015. gada martā veiktā pedagoģiskā novērojuma iegūtajiem datiem. Grupas sastāvs pa gadu ir mainījies, tāpēc tiks nedaudz aprakstīta izmēģinājuma darbībā iesaistītā grupa. Salīdzinoši ar pagājušo gadu bērnu skaits nav mainījies. Grupu apmeklē 14 bērni vecumā no 3- 7 gadiem. Šajā gadā, tāpat kā iepriekšējā gadā grupiņu apmeklē 6 bērni 3 g.v. Šogad ir 3 bērni 4 g.v., 1 bērns 5 g.v. un 4 bērni 6 g.v., no kuriem divi bērni rudenī uzsāks skolas gaitas. Tas nozīmē, ka procentuāli ir samērā daudz vecākā pirmsskolas vecuma bērnu, kas palīdz un ir labs paraugs pārējiem bērniem. 3 bērni Lieldienu tradīcijas konkrētajā pirmsskolā piedzīvoja pirmo reizi.

2015. gada pavasarī pēc gadskārtu svētku tradīciju satura apguves komponentiem un pedagoģiskajiem principiem tika veikta situācijas sākotnējā izpēte, lai noskaidrotu, cik jēgpilni tiek radīts priekšstats par gadskārtu tradīcijām x pirmsskolā. **Augstā līmenī** tika novērtēti svētku satura komponentam *rituāli*, kā arī svētku satura jēgpilnas realizācijas principiem **mācīšanās darot, dabas un sociokultūras vides izmantošana**. **Vidējā līmenī** tika novērtēti svētku satura komponenti : *laiks, vieta, dalībnieki* un satura jēgpilnas realizācijas principi: **problēmorientētas mācības un sadarbība**. Zems līmenis netika novērots nevienā no svētku satura komponentiem

un jēgpilnas realizācijas principiem. Lai īstenotu jēgpilna priekšstata sekmēšanu par tautas tradīcijām, tika pieņemts lēmums pilnīgot sadarbību ar vecākiem svētku sagatavošanas un svinēšanas procesā. Turpmāk šajā nodaļā gan komponenti, gan principi tiks analizēti savstarpējā saistībā.

Balstoties uz zinātnieku atziņām un empīriskajā pētījumā (pedagoģiskais vērojums) iegūto informāciju, tika izstrādāts tematiskais plāns (skat. 1.pielikumu). Tika izveidotas tēmas katrai nedēļai. Šis tematiskais plāns ir informatīvs, kas raksturo mēneša tematisko ievirzi, uz kuras bāzes tiek integrēti 8 integrētie mācību priekšmeti. Tā kā pirmsskolā ir neierasts pedagogu sastāvs - grupai ir vairāk kā divi pedagogi, tad šāds plāns palīdz saplānot un saskaņot darāmos darbus visiem pedagogiem. 1. nedēļas tēma "Uz pavasara sliekšņa" akcentēja svētku satura komponentu **laiks** un **rituāli**, lai varētu savlaicīgi sākt gatavoties svētkiem. Šajā nedēļā tika pētīts kalendārs, noskaidroti gaidāmie svētki martā, izzināta bērnu pieredze un izstrādāts plāns, kā sagatavoties svētkiem.

Šajā nedēļā rotaļnodarbības tika organizētas tā, lai realizētos problēmorientētas mācības. Kā zināms, viens no priekšnoteikumiem, kas veicina skolēnu ieinteresētību mācību procesā, ir tādas mācības, kas risina reālas, jēgpilnas, dzīvīgas nepieciešamas un nozīmīgas problēmas (Barron & Darling – Hammond [n.g.]).

Problēmorientētas mācības šajā nedēļā tika realizētas, jo bērni centās noskaidrot, kā sagatavoties svētkiem, balstoties uz savu pieredzi un noskaidrojot jaunu informāciju.

Tika ģenerētas idejas un stratēģijas, kā atrisināt problēmu, veicot izpēti un nepieciešamo zināšanu apguvi (Duch, Groh & Allen, 2001). Sarunas ceļā skolotāja aktivizēja bērnu pieredzi par svētku svinēšanas laiku un pazīmēm, kas liecina, ka ir pienācis pavasaris. Izzinot bērnu zināšanas un pieredzi par svētku svinēšanu, meitene, 6 g.v. teica: "Šūpoles vajag izrotāt ar pīnītēm un zariņiem". Šeit radās problēmjaudājums. Kur lai dabū saplaukušus bērza zarus? Kokiem vēl nav lapu un neizskatās, ka tuvākajā laikā tās saplauks. Grupā iestājās klusums. Visaktīvāk problēmjaudājuma risināšanā iesaistījās bērni vecumā no 4 līdz 6 gadiem, bet problēmas praktiskajā atrisināšanā visi bērni. Par lielu pārsteigumu šis jautājums patiešām izvērtās par problēmu. Bērniem bija vajadzīgs laiks padomāt, kur dabūt saplaukušus zarus. Meitene, 3,9 g.v. ierosināja, ka vajagot nopirkt veikalā. Izskanēja versijas, ka jāiet ārā, tur būšot lapas. Atkal nācās nonākt pie secinājuma, ka koki tikai tagad pamazām sāk mosties no ziemas un lapas vēl pumpuros. Skolotāja palīdzēja ar uzvedinošiem jautājumiem. Tika atsaukta atmiņā pagājušā gada pieredze, kas tika darīts. Tad vecākā pirmsskolas vecuma bērni ierosināja zaru plaucēšanu.

Skolotāja vēroja un konsultējā bērnus, ļaujot tiem pašiem organizēt tālāko darbības plānu. Bērni paši izdomāja, ka jādodas uz mežmalu pēc zariem (mežs atrodas blakus pirmsskolas teritorijai). Nonākot mežmalā, bērni paši sameklēja bērzus, palūdza bērziem atļauju nogriezt dažus zariņus. Šajā gatavošanās fāzē bērni mācījās arī saudzīgu attieksmi pret dabu, jo tika pārrunāts, kādos gadījumos drīkst palūgt kokam atļauju nolauzt zarus un kādos tas nav vēlams. Pastaigas laikā pa mežu tika savākti arī citu koku un krūmu zari, lai eksperimentētu, kuri zari izplauks ātrāk.

Šajā nelielajā piemērā iezīmējās arī mācīšanās darot. Gādājot zarus plaucēšanai, bērni aktivizēja vārdu krājumā koku un koku daļu nosaukumus, piemēram, saknes, stubrs, zari, pumpuri, lapas utt. Liekot zarus plaucēties tika sekmēta netīšā lasī, rakstīt prasmes attīstība, rakstot nosaukumus un aizpildot vērojuma dienasgrāmatu.

Visas nedēļas garumā bērni risināja problēmjautājumus, lai vienotos, kas vēl ir jāizdara, kas jāapgūst, lai varētu piedalīties svētkos. Tika novērots, ka bērni bija ļoti motivēti darboties, nāca ar saviem ierosinājumiem un bija gandarīti, ka var un spēj paši organizēt vajadzīgās aktivitātes problēmjautājuma risināšanai. Iezīmējās sadarbība bērnu starpā, jo bija jāvienojas par darbības plānu. Tika secināts, ka pirmsskolas koncepcijā izvirzītie principi tiek realizēti dzīvē, jo bija vērojama bērnu patstāvība, spēja risināt problēmsituācijas un patstāvīgi pieņemt lēmumus un rīkoties.

Pirmās nedēļas temata “Uz pavasara sliekšņa” ietvaros bērni tika pakāpeniski ievirzīti pavasarīgā noskaņā. Tika motivēti uzsākt pirmos gatavošanās darbus Lieldienām. Pakāpeniski tika integrēts muzikālais materiāls rīta aplī un ritmiskajā daļā.

Sadarbība ar vecākiem sekmēta, aicinot vecākus kopā ar bērniem sameklēt un atnest zariņus plaucēšanai, pievienojot klāt nosaukumus. Diemžēl, šāda veida sadarbība nenoritēja veiksmīgi, jo vecāku iesaistīšanās noritēja pasīvi. Tāpēc kopā ar bērniem tika izstaigāta pirmsskolas teritorijas un mežmalas, lai palielinātu plaucējamo zaru skaitu un varētu pētīt, kuriem kokiem izplauks lapas ātrāk.

Otrā marta nedēļā tika veltīta tēmai “Sauls ceļš”. Nedēļas laikā tika akcentēta saules nozīme dabā un cilvēka dzīvē. Bērni guva priekšstatus un paplašināja zināšanas par sauli. Šajā nedēļā tika akcentēts viens no gadskārtu svētku satura komponentiem – laiks. Tika izmantoti tādi gadskārtu svētku tradīciju apguves pedagoģiskie principi kā problēmorientētas mācības un mācīšanās darot. Bija daudz praktiskas darbošanās.

Lai labāk izprastu, kā mainās gadalaiki Zemei rotējot ap sauli, bērni no krāsainiem lakatiem veidoja saules gadu, izdalot četrus gadalaikus. Katru gadalaiku bērni papildināja ar tam raksturīgajām lietām - mēnešu nosaukumiem, attēliem, gadskārtu svētku nosaukumiem. Vecākā pirmsskolas vecuma bērni bez problēmām spēja pareizi pielikt četrus centrālo gadskārtu svētku

nosaukumus pie konkrētā gadalaika, kā arī pievienot svētku nosaukumus starp saulgriežiem - Mārtiņus, Meteņus, Ūsiņu. Pēc autore domām bērniem to bija viegli izdarīt, jo šie svētki tiek svinēti katru gadu un bērniem ir uzkrājusies pieredze. Katros svētkos bērni spēj atsaukt atmiņā kādu spilgtu notikumu no svētkos piedzīvotā. Svētku nosaukumi nav tikai burtu kombinācija, bērniem ir priekšstats par to, kas katros no svētkiem tiek darīts. Piemēram, meitene, 5 gadi, teica: "Mārtiņos mēs cepām maizīti tajā vecajā mājā. Un tur vēl bija tā lielā abra". Bērni katru gadu uzkrāj jaunu pieredzi.

Rotaļās bērni izspēlēja dienas un nakts garuma maiņu caur gadalaikiem, lai labāk izprastu, ka Lieldienas tiek svinētas tad, kad diena un nakts ir vienādā garumā. Bija plānots eksperiments ar saules pulksteni, taču dažādu apstākļu dēļ tas nerealizējās.

Grupā kopā ar bērniem tika ierīkots tematiskais stūrītis, kas veltīts saulei (skat. 3.pielikumā 3. attēlu). Bērni pētīja saules un saules sistēmas planētu attēlus. Bija ļoti ieinteresēti veikt eksperimentu ar eļļu un pārtikas krāsvielām, imitējot degšanas procesus un gāzu pārvietošanos saulē (skat. 3.pielikumā 4.attēlu). Veicot šo uzdevumu, bērni paši saprata, ka būs nepieciešama blakussēdētāja palīdzība. Lai ielietu pudelē eļļu un ūdeni, izmantojot piltuvi, vajadzēja kādu, kurš pietur pudeli. Bērni paši ātri sarunāja, kurš kuram palīdzēs, jo viens bērns mācījās darot, un izlēja eļļu pa galdu, cenšoties uzdevumu paveikt bez sadarbošanās. Uzdevums notika apakšgrupās. Kamēr viena grupa veica eksperimentu, otra grupa veidoja saules rotājumu.

Šajā nedēļā rīti sākās ar sasveicināšanās dziesmiņu "Aust gaismiņa", kā arī tika veltītas dziesmas saulei kā iepriekšējā gadā. Dziedot "Riti, riti, saulīte", tika atritinātas jostiņas pa apli, kur bērni no rokas rokā padeva saulīti (adītu dzeltenu bumbiņu). Kopīgi tika saukta saulīte ar dziesmiņu "Spīguļo, saulīt!".

Kopīgi ar lielajām kustībām tika izdziedāta tautsdziesma "Atnāca Lieldiena". Bērniem ļoti patika papildināt šo tautsdziesmu ar savām versijām, no kā atnāca Lieldiena. Piemēram, meitene, 3,9 g. dziedāja: "Atnāca Lieldiena pār skaistām debesīm, pār jumtu galiņiem, pār labiem bērniņiem". Katru reizi dziedot šo tautsdziesmu, bērniem patika papildināt to ar visneiedomājamākajām lietām. Piemēram, meitene, 3,11 g. dziedāja: "Atnāca Lieldiena pār princešu kleitiņām, pār skaistām karpītēm". Šādā veidā dziedot, bērni bija ļoti koncentrējušies, jo domāja, vēroja apkārtni, pār kuriem vēl varētu atnākt Lieldienas. Bērni bija ļoti motivēti dziedāt. Viņiem arī patika kustības šai tautsdziesmai. Protams, tautsdziesmas oriģinālie panti netika mainīti. Tika izdziedāti visi panti un tikai tad bērni to papildināja.

Pastaigas laikā bērni gāja rotaļā "Bagātais un nabadziņš" (skat. 2.pielikumā). Šī rotaļa bērniem ļoti patīk un tās simboliskā nozīme attiecināma arī uz tumsas un gaismas mainīgumu gada ciklā.

Otrā marta nedēļa aizritēja pētot sauli, izdziedot dziesmas, vērojot zaru plaukšanu. Un arvien vairāk sajūtot, ka pavasara svētki Lieldienas vairs nav tālu.

Trešās nedēļas tēma bija “Putni, pavasara vēstneši”. Šī nedēļa bija emocijām bagāta, jo blakus pirmsskolai atrodas mežs. Bērni bija aizrāvušies ar putnu vērošanu. Viņiem patika pastaigas pa mežu un cenšanās atpazīt kādu no putna dziesmām. Šāda tēmas ievirze visai nedēļai palīdzēja bērniem iepazīt putnus, vecākajiem bērniem papildināt un nostiprināt zināšanas par gājputniem. Tēmas ietvaros mežā bērni gāja rotaļā “Lidu, lidu, vanadziņi”.

Problēmorientētas mācības tika realizētas, noskaidrojot, kā sagatavoties rituālam “putnu dzīšana”. Iepazīstot un vērojot dažādus putnus, bērni uzzināja, ka reizēm putni cilvēkam var arī kaitēt, piemēram, izknābājot ražu utt.

Tika secināts, ka no iepriekšējā gada tikai daži bērni atcerējās tradīciju “putnu dzīšana”. Kopīgi noskaidrojot, kas šai tradīcijai nepieciešams, bērniem atkal bija problēmjautājums. Kur dabūt šautras? (pie viena bērni apguva jaunu vārdu –šautra). Zēns, 4, 3 g. bija pirmais, kas nāca klajā ar ierosinājumu, ka jādodas uz mežu meklēt. Šī pastaiga pa mežu bērniem bija ļoti vērtīga, jo paralēli tika apgūta saudzīga attieksme pret apkārtējo vidi. Paši bērni ierosināja, kādas atvases varētu izmantot kā šautras un kurus krūmiņus nevajadzētu ņemt. Daudziem bērniem izdevās atrast nokritušus zarus, kuri der kā šautras. Bērni uzzināja, kā mežs tiek kopts, kādi krūmi tiek izzāģēti, kurus drīkst nogriezt, ja rodas pamatota nepieciešamība, kā piemēram, putnu dzīšanai. Staigājot pa mežu un meklējot piemērotas šautras, kopīgi tika izdziedāta putnu dzīšanas rituālam atbilstoša tautasdziesma “Nākat putnu dzinējiņi šūvo, šūvo!” (skat. 2.pielikumā).

Visas nedēļas laikā bērni katru dienu veltīja dziesmas arī saulei un Lieldienu atnākšanai. Brīvajos brīžos pie lielajām šūpolēm pagalmā parasti pulcējās bērnu pulciņš ar vēlmi pašūpoties. Tie bija brīži, kad bija iespēja pārrunāt ar bērniem, kāpēc Lieldienās šūpojas. Daži nevarēja atbildēt uz šo jautājumu, bet tie bērni, kuri gadskārtu svētkus jau bija svinējuši, spēja atbildēt, ka tad nekodīšot odi. Šūpošanās laikā skolotāja vienmēr dziedāja tautasdziesmas, kas attiecas tieši uz šūpošanās rituālu “Iešūpoja, ielīgoja”, “Šūpojies, tautumeita” (skat. 5.pielikumu). Tādējādi bērni, kuri jau šīs dziesmas zināja no iepriekšējiem gadiem, tās atcerējās un dziedāja līdzi, bet citi pamazām harmoniskā veidā apguva.

Bija prieks vērot, kā bērniem saule bija kļuvusi personīgi nozīmīga un svarīga. Tā kā parasti pastaigas laikā šūpojas šūpolēs, tika dziedāta kāda tautasdziesma, bērni šo tradīciju bija pārņēmuši. Piemēram, meitene, 6 g., šūpojās šūpolēs, skatījās uz sauli un ar lielu prieku un apgarotību veltīja tai pašsacerētu dziesmu :

“Spīdi, spīdi saulīte! 2x

Varbūt, ka arī bērni priecāsies. 2x

Bērni jau sāk priecāties! 2x (autore: meitene, 6 g.)

Šis piemērs ļauj secināt, ka gatavošanās gadskārtu svētkiem sekmē bērnu vērtīgumu un pozitīvas attieksmes veidošanos pret apkārtējo dabu. Tas ir kā signāls, ka iepriekšējās nedēļās darītais bērņus ir iedvesmojis. Bērns ir guvis priekšstatus par saules nozīmi dabā un cilvēku dzīvē.

Visu trīs marta nedēļu laikā jēgpilnā kopveselumā, ievērojot gadskārtu svētku satura komponentus un apguves principus, bērni bija sagatavojušies svētkiem. Trešās nedēļas piektdienā kopā ar bērņiem tika krāsotas olas, lai veiktu eksperimentus, ar kādiem paņēmienu iespējams nokrāsot olas un sekmētu svētku tuvuma sajūtu, jo nedēļas nogalē paredzēti izbraukuma svētki. Tas, ka bērns jau piektdienā pārnesa mājās paša krāsotas olas, palīdzēja dažiem vecākiem labāk noskaņoties svinamajiem svētkiem nedēļas nogalē.

Bērni bija ļoti priecīgi par iespēju mierīgā noskaņā krāsot olas. Daži bērni pirmo reizi apzināti veica šo rituālu. Sākumā meitenei, 3, 6 g. šis process labi neveicās. Viņa nesaprata, kā izrotāt olu ar zaļumiem un sīpolu čaumalām. Meitene pirmo gadu apmeklēja pirmsskolu. Savukārt blakus šai meitenei sēdēja nedaudz vecāka meitene 3,10 g.v. Šī meitene piedalījās svētkos pagājušajā gadā un bija krāsojusi olas. Viņai tas padevās ļoti labi, tāpēc palīdzēja arī otrai meitenei, parādot, kā tas ir jādara. Šeit parādīja sadarbības prasmi izpaušme. Bērni pilnveidoja tīšanas prasmes. Guva pieredzi, kā ar dažādiem dabas materiāliem iespējams nokrāsot olas. Bērni bija ļoti priecīgi un gandarīti par paveikto un ar prieku nesa mājās nokrāsotās olas (skat.3.pielikuma 5.attēlu).

Raksturojot pirmsskolas tradīcijas gadskārtu svinēšanā, tika aprakstīts, ka gadskārtu svētki tiek svinēti divas reizes. Pirmā reize izbraukumā kopā ar ģimenēm pēc iespējas autentiskākā, svētkiem piemērotākā un atbilstošākā vietā nedēļas nogalē. Otrā reizi svētki tiek svinēti pirmsskolā, piedaloties bērņiem un pedagoģiem. Šāda pieeja tiek realizēta, jo pirmsskola savu darbību aizsāka pirms trīs gadiem un tradīciju ieviešana ir vairāku gadu darbs sadarbībā ar vecākiem. Izbraukuma svētkos parasti nepiedalās visas ģimenes. Tāpēc svētki tiek svinēti arī pirmsskolā, lai visiem bērņiem būtu iespēja svinēt svētkus.

2015.gadā svētki tika svinēti pirmsskolā, jo neizdevās noorganizēt izbraukumu kopā ar bērnu ģimenēm. Tāpēc izmēģinājuma darbībā tika akcentēta sadarbības veicināšana ar vecākiem. Sadarbības veicināšana izpaudās sarunās, kā arī iedvesmojot ar bērnu paveikto, gatavojoties svētkiem. Sadarbības rezultātā izdevās noorganizēt gadskārtu svētku svinēšanu izbraukumā.

2016.gada Lieldienu svinības izbraukumā kopā ar vecākiem notika 20.martā, bet svētki pirmsskolā notika 21.martā. 20.martā vecāki ar ģimenēm tika aicināti piedalīties latviešu folkloras

biedrības organizētajās Lieldienu svinībās Arkādija parkā jau sešos no rīta. Tā būtu iespēja bērniem iepazīt jaunu sociokultūras vidi, jo svētkos tiek realizēti visi gadskārtu tradīciju satura komponenti autentiskā vidē. Šim aicinājumam atsaucās viena ģimene, kas arī ir daudz, jo svētki sākās agri no rīta.

Pirmsskolas gadskārtu svētku svinēšana izbraukumā notika 20.martā, Dzilnuciemā, plkst.11.00. Svētku laiks sākotnēji tika plānots agrāk, bet pēdējā brīdī tika mainīts pēc vecāku lūguma.

Svinēšanas laiks atbilstoši pavasara vienādībām tika izvēlēts atbilstošs. Pēc kopējās svētku noskaņas tika secināts, ka saules godāšanu emocionāli spēcīgāk var izjust brīdī, kad tā uzaust. Sākot svētkus svinēt 11. 00, bija sajūta, ka kaut kas ir jau nokavēts. 3.2.2. Nodaļas secinājumos jau tika minēts, ka paiet gadi, kamēr ģimenes pierod svinēt svētkus un tikai tad ir gatavi celties agri no rīta, lai pedalītos. Nākotnē ir plānots organizēt divu dienu izbraucieni ar nakšņošanu, lai gatavošanās procesā būtu lielāka sadarbība ar vecākiem, kas padara gadskārtu svētku svinēšanu katrai ģimenei vēl nozīmīgāku.

Lieldienu svinībās piedalījās piecas ģimenes: mammas, tēti, māšas un māšīcas. Salīdzinot ar pagājušo gadu, tas ir viens solis uz priekšu. Visi aktīvi iesaistījās svētku norisē (skat. 4.pielikumā).

Lieldienu svinību laikā notika aktīva mācīšanās darot. Gatavošanās posmā apgūtais tika pielietots dažādās rituālajās darbībās un bērni piedzīvoja patiesu gandarījumu, ka ir aktīvi svētku dalībnieki. Bērni dziedāja dažādas tautasdziesmas atbilstoši rituālajai darbībai, piemēram, godinot sauli, dodoties “dzīt putnus”, ejot rotaļā, karot šūpoles, šūpojoties, uzsākot svētku mielasta ēšanu utt.

Bērni ļoti gaidīja brīdi, kad varēs doties “dzīt putnus”. Viņi bija sagatavojuši šautras un vēlējās ātrāk piedzīvot brīdi, kad varēs teikt vārdus: “Tiš, mežā! Prom, mežā! No mājām ārā!”, tādējādi aizdzenot prom visas nelaimes. Daži pieaugušie teica, ka metot šautru vēlas aizdzīt kūtrumu, slinkumu, slimības. Bērni vēlējās aizdzīt miegu, slinkumu, slimības, sliktos putnus, bēdas.

Pēc putnu dzīšanas tika veikts rituāls ”raganu rīklīšu aizsīšana”, sasiņot divus krūma zarus kopā ar sarkanu un baltu pavedienu (skat.3.pielikumu). Meitene, 6 g. un viņas māsa, 8 g. šo rituālu jau zināja un uzreiz devās ar dzīpariem izvēlēties krūmu, kura zarus sasiņ kopā. Varēja novērot, ka meitenes izprot šī rituāla nozīmi - aizsardzību. Šis novērojums ļauj secināt, ka ar katru gadu svinot svētkus, bērna pieredze paplašinās, darbības kļūst apzinātākas. Bērns spēj atcerēties, ko darījis pirms gada svētkos.

Lai sekmētu bērnu un vecāku sadarbību, gatavojoties svētkiem, ģimenēm bija uzdevums nopīt vai novīt pīnītes, ar kurām rotāt šūpoles svētkos. Radās interesanta situācija, jo ne visi bija paveikuši mājas uzdevumu. Rotājot šūpoles tika konstatēts, ka nepietiek pīnīšu. Radās problēmorientētu mācību situācija. Kopīgi vajadzēja izdomāt, kā atrisināt radušos situāciju. Rezultātā bērni un vecāki novija dažas pīnītes turpat uz vietas. Situācija bija pamācoša gan bērniem, gan pieaugušajiem, ka svētkiem ir jāsagatavojas.

Kopumā svētki noritēja brīvā, nepiespiestā gaisotnē, bērni priecājās par iespēju būt kopā arī brīvdienās, veikt svētku rituālus, mieloties ar svētku cienastu. Bērniem ļoti patika ripināt olas un šūpoties. Pie šūpolēm katrai ģimenei tika dziedāta tautasdziesma “Iešūpoja, ielīgoja” (skat.2.pielikumu)ar papildinājumu, raksturojot katru ģimeni (skat. 3. pielikumu.).

Lieldienu svinībās piedalījās divas ģimenes, kuras svin svētkus jau trešo gadu un trīs ģimenes, kuras svinēja pirmo reizi. Zēns, 4 g., kurš šādi svinēja Lieldienas, bija sajūsmā. Bērns aktīvi iesaistījās, ņēma mammu pie rokas un veica visas darbības. Kad bija jābrauc mājās, gribēja vēl palikt, jo svētki bija izdevušies un diena bija skaista. Zēns gribēja vēl šūpoties un turpināt svinēšanu vēl ilgāk.

Svētkos tika respektēti visi gadskārtu svētku satura komponenti - laiks, telpa, dalībnieki, rituāli. Tika respektēti pedagoģiskie principi svētku apguvei: problēmorientētas mācības, mācīšanās darot, sadarbība, dabas un sociokultūras vides izmantošana.

Lai uzskatāmāk parādītu, kā tika pārbaudīta darbā izvirzītā hipotēze, īsumā aprakstīšu Lieldienu svinības pirmsskolā, kuras notika 21.martā. Svētki tika organizēti līdzīgā veidā kā iepriekšējā gadā, veicot nelielus uzlabojumus. Jau no rīta bērni saņēma veselības pērienu ar pūpoliem un plaucētiem bērza zariem. Bērni varēja nomazgāt mutes avota ūdenī, apēst dzērvenes.

Pirmsskolā valdīja svētku gaisotne, jo bērni iespēju robežās bija saģērbušies tautiski. Bērnu sejās mirdzēja smaidi un sajūsma, ka ir pienākuši svētki. Ņemot vērā, ka izbraukuma svētkos piedalījās tikai dažās ģimenes, lielākajai daļai tie bija ilgi gaidītie svētki. Brokastis pie saklātā svētku galda radīja svinīgu noskaņu (skat. pielikumā).

Diena bija apmākusies, tāpēc jau grupas telpās bērni dziedāja “Spīguļo, saulīt” un ripināja olu pa apli, imitējot saules kustību pie debesīm. Tika krāsotas olas, pītas un vītas pīnītes. Bērni sadarbojās, palīdzēja viens otram.

Bērniem bija skaidra svētku norise, jo gatavošanās svētkiem sākās jau marta sākumā un iepriekšējā gada svētki noritēja līdzīgi. Vienīgā atšķirība ir bērna spējā svētkus tvert jaunā līmenī, gūt jaunus atklājumus, jo vienā gadā viss nav aptverams. Tas atiecināms arī uz pieaugušajiem. Autore atdzīst, ka ar katru gadu arvien vairāk sāk izprast svētku jēgu un būtību.

Lai neatkārtotos, aprakstot svētku norisi, tiks aprakstīti spilgtākie momenti, kuros parādījās bērna apzināta darbība un izpratne par notiekošo. Pēc ugunsкура iekuršanas, skolotāja sāka dziedāt tautasdziesmu “Nāciet putnu dzinējiņi” un bērni paši saprata, ka ir laiks doties “dzīt putnus”. Bērni steidzās paņemt iepriekš sagatavotās šautras. Pa ceļam bērni dziedāja līdzi, īpaši 5 un 6 g.v. bērni. Šis rituāls bērniem bija ļoti svarīgs, tas izpaudās viņu attieksmē un gatavībā mest šautras, lai aizdzītu visu slikto. Lai sekmētu izpratni par šo darbību, kas norit ļoti ātri, katrs bērns skaļi pateica, no kā vēlas atbrīvoties, piemēram, no dusmām, no niķiem, no bēdām, no neveselības, no sliktumiem, no sliktajiem putniem u.tml. Liels bija autores gandarījums, kad kādā sarunā divus mēnešus pēc svētkiem, pārrunājot dažādus notikumus, zēns, 3,9 g.v., ļoti labi atcerējās šo rituālu : “Mēs dzinām prom dusmīgos putnus”. Tas nozīmē, ka šī darbība bērnam ir bijusi personīgi nozīmīga. Atceroties svētkus, šis zēns ar lielu nopietnību teica, ko vēlas dzīt prom.

Pārrunājot, kādas dziesmas bērniem bija jāiemācās, lai piedalītos svētkos, divas meitenes 6 un 7 g.v. lepmi atbildēja, ka viņām nebija jāiemācās, jo viņas gandrīz visas dziesmas jau zināja. Tas ļauj secināt, ka svinot svētkus katru gadu, bērns kļūst pašapzinīgāks, jo labi pārvalda folkloras materiālu un jūtas pārliecināts tajā, ko dara.

Arī pēc svētkiem, kaut ko darot noteiktās vietās, kur notika svētku rituāli, bērni ik pa laikam ieminējās par šiem notikumiem. Bieži neuzkrītošas sarunas sanāca šūpojoties šūpolēs. Bija pagājušas 2 nedēļas pēc svētkiem, kad, šūpojotie šūpolēs, sanāca interesanta saruna ar meiteni, 3, 7 g.v. Sanāca ieminēties par Lieldienām un pirmais, ko meitene bez domāšanas pateica : “Es raganai rīklīti aizzabināju”. Autore bija pārsteigta, ka meitene, kura svētkus pirmsskolā svinēja pirmo reizi, tik precīzi atcerās sakāmo tekstu un to, ko mežā darīja. Pārrunājot to ar otru grupas skolotāju, noskaidrojās, ka bērni ļoti bieži ejot garām vietai, kur meta šautras un sēja kopā zariņus ar dzīpariem, apstājās, lai pārrunātu šo notikumu. Dzīpari mežā ir redzami joprojām kā atgādinājums par šo rituālu.

Autore secina, ka šajā pirmsskolā daudzi svētki ir notikuši uz vietas. Plašais pagalms, pati pirmsskolas ēka un dabas tuvums šo vietu pakāpeniski veido kā autentisku vidi, kur svinēt svētkus. Protams, ir brīnišķīgi, ja svētkus var svinēt kalnā un iekārt šūpoles speciāli šim notikumam, bet no citiem aspektiem šī pirmsskolas teritorija ir ļoti piemērota.

Bērniem katra vieta pirmsskolā pakāpeniski veido atmiņas par kādu notikumu. Vērtējot bērnu atmiņu nospiedumus par svētkiem pēc diviem mēnešiem, lielākā daļa bērnu atzina, ka spilgtāk atmiņā palikuši svētki pirmsskolā nevis izbraukumā. Protams, šis vērtējums nav objektīvs, jo svētkos izbraukumā piedalījās tikai piecas ģimenes. Piemēram, zēns, kurš pirmo reizi piedalījās izbraukuma svētkos un pirmo reizi svinēja Lieldienas pirmsskolas ietvaros, spilgtāk atceras

izbraukuma svētkus. Tas tika pamatots ar mammas klātbūtni un prieku pirms svētkiem kopā krāsot olas.

Gandrīz divus mēnešus pēc svētkiem transporta nedēļas ietvaros kopā ar bērniem tika izspēlēta spēle “Gadapkārt-ceļojums laikā”. Spēles ietvaros bērniem tika piešķirtas burvju spējas un viņi varēja ceļot laikā. Ceļojot cauri izdzīvotajam gadam, viena no pieturvietām bija pavasaris. Autori pārsteidza, cik labi Lieldienu svinības palikušas bērnu atmiņā. Piemēram, meitene, 7 gadi par Lieldienām teica tā: “Olas mēs krāsojām, lai varētu ripināt, pīnītes pinām, sējām zariņus pie šupolēm, ēdām olas, mums bija kociņi salasīti, mēs viņus metām prom un visus sliktos vārdus aizdzinām. Tad vēl bija tādi dziedziņi un mēs divus kociņus sasējām kopā. Mēs šūpojāmies un sitāmies ar olām. Lieldienas ir labi svētki un viņus svin visādos pasākumos ārā, iekšā un vis kaut kur.”

Interesanti, ka meitene neatcerējās nevienu ticējumu par Lieldienām, bet viņa atcerējās, ka Lieldienas svin “tad, kad diena un nakts vienādi”. Apkopojot vairāku bērnu teikto par atmiņām no Lieldienām, autore secina, ka nākamajā gadā vajadzētu likt lielāku uzsvaru uz ticējumiem un to pārbaudīšanu. Bērni arī šajā gadā mazgāja muti avota ūdenī, ēda dzērvenes, šūpojās, lai nekostu odi, bet spilgtā atmiņā tas nav palicis. Vairāk atmiņā palikušas darbības, kuras prasīja sagatavošanos. Zaru plaucēšana, pīnīšu pīšana, olu krāsošana, “putnu dzīšana”.

Pārsteidzoši, ka bērni arī pēc diviem mēnešiem atceras Lieldienās apgūtās dziesmas. Spēles ietvaros nedaudz padziedājām, lai sajostos, ka atkal svinam Lieldienas. Bērni bez problēmām spēja nodziedāt vairākas dziesmas un vēl palabot skolotāju, kura nedaudz sajauca vārdus.

Šie pārsteidzošie rezultāti sasaucas ar zinātnieku atziņu, ka zināšanas bez jēgpilna pielietojuma var tikt ātri aizmirstas (Schank, Berman & Macpherson, 2009). Tā kā bērniem pēc diviem mēnešiem ir palikušas spilgtas atmiņas par svētkiem, var secināt, ka gadskārtu svētki ir noritējuši jēgpilni. Edgara Deila izstrādātā pieredzes piramīda vēsta, ka cilvēks atcerās 10% no lasītā, 20% no dzirdētā, 30% no redzētā, 50% no tā, ko redzēja un dzirdēja, 70% no paša teiktā un 90% no **paša teiktā un darītā** (Dale, 1946).

Secinājumi

Bērns mācās, attīstās un nobriest fiziski, psihiski un sociāli vienotībā ar kultūru, valodu, kurā runā, kur ir dzimis un aug. Bērna piederības kultūrvidei un tās tradīcijām saistāma ar kultūras tradīciju izziņāšanu un pielietošanu. Respektējot kultūras nozīmi bērna audzināšanā, bērns ne tikai apgūst kultūras faktus, bet arī mācās saskatīt lietu kopsakarības, izprast lietu kārtību ģimenē un sabiedrībā, apzināties sevi kultūru kā jēgpilnu veselumu.

Pirmsskolas izglītības dokumenti aktualizē folkloras apguves nepieciešamību un gadskārtu svētku svinēšanu pirmsskolā.

Visos pirmsskolas izglītības mācību priekšmetos ir iespējams veidot priekšstatu par gadskārtu svētkiem, kopveselumā aptverot visas trīs attīstības jomas - fizisko, psihisko un sociālo.

Nozīmīga ir paša pedagoga izpratne par svētku jēgu, kuru tas nodod tālāk bērniem un viņu ģimenēm.

Atlasot folkloras materiālus un realizējot gadskārtu svētkus pirmsskolā, būtiski atlasīt bērnu vecumposmam atbilstošus materiālus, akcentējot to tradīciju iepazīšanu, kas atklāj svētku nozīmi un būtību.

Priekšstata sekmēšanai par gadskārtu svētkiem būtiski ir četri gadskārtu svētku svinēšanas komponenti: *laiks, telpa, dalībnieki, rituāli*. Tos nepieciešams atklāt savstarpējā saistībā.

Laika komponents bērnam rada priekšstatu par mūsu tautas kultūrā esošajām īpašajām cilvēka attiecībām ar dabu. Būtiski izraudzīties gadskārtu svētku tradīcijām atbilstošu norises vietu, vēlams autentiskā vidē tuvāk dabai.

Vietas komponenta respektēšana bērnam radīs priekšstatu par rituālajām darbībām svētkos, kas veicamas dažādās telpas daļās. Svētku sagatavošanas un īstenošanas procesā svarīgi nodrošināt priekšstatu par svētku dalībniekiem veidošanos. Nozīme piešķirama sadarbībai skolotājs – *bērns* – *vecāki* – *vecvecāki*, kā arī nepieciešams radīt priekšstatu par konkrētiem gadskārtu svētkiem atbilstošiem mītiskajiem tēliem: Sauli, Jāni, Miķeli, Mārtiņu, Māru, senčiem, veļiem, kas arī ir neatņemami gadskārtu svētku dalībnieki. Lai iepazītu svētku dziļāko nozīmi, būtiski visiem kopā veikt gadskārtu svētku raksturīgos rituālus. Lai to izdarītu, skolotājam nepieciešams ļoti rūpīgi iedziļināties gadskārtu svētku būtībā un uzdrošināties piedāvāt tos piedzīvot gan bērniem, gan bērnu vecākiem kopā katram dalībniekam personīgi nozīmīgā un emocionālā pozitīvi iekrāsotā darbībā.

Priekšstata sekmēšanu par gadskārtu svētku tradīcijām sekmē šādu pedagoģisku principu izmantojums: problēmorientētas mācības, mācīšanās darot, sadarbība, dabas un sociokultūras vides izmantošana.

Izvērtējot empīriskā pētījumā iegūtos datus, var secnāt, ka jēgpilna priekšata veidošana par tautas gadskārtu svētkiem pirmsskolā notikusi atsevišķos kritērijos augstā līmenī (vieta, dabas un sociokultūras vides izmantošana, mācīšanās darot) un vidējā līmeni. Zemā līmenī netika konstatēts neviens kritērijs.

Analizējot svētku norisi, bērnu refleksiju svētku laikā un pēc svētkiem, tika secināts, ka pētījumam izvirzītā hipotēze ir apstiprinājusies.

Izmantotā literatūra un informācijas avoti

1. Albrehta, Dz. (2001) *Didaktika*. Rīga: Raka, 166 lpp.
2. Barron, B., Darling – Hammond (n.g.) *Teaching for meaningful learning: A Review of Inquiry- Based and Cooperative Learning*. Stanford University
3. Benešs, H. (1997) *Psiholoģijas atlants attēli un teksti. I.daļa*. Rīga, Zvaigzne ABC, 237 lpp.
4. Bruner, J. (1996). *The culture of education*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
5. Cole, M., Hakkarainen, P., Bredikyte, M. (2010) *Culture and Early Childhood Learning*. University of California, USA, University of Oulu, Finland
6. Duch, B. J., Groh, S. E., & Allen, D. E. (2001). Why problem-based learning? A case study of institutional change in undergraduate education. In B. Duch, S. Groh, & D. Allen (Eds.), *The power of problem-based learning* (pp. 3-11). Sterling, VA: Stylus.
7. Fišers, R. (2005) *Mācīsim bērniem mācīties*. Rīga: Raka, 219 lpp.
8. Freiberga, I. (2013) *Literārais darbs kā līdzeklis pirmsskolas vecuma bērna personības attīstības sekmēšanai pedagoģiskajā procesā*. Promocijas darbs, Liepāja
<https://www.liepu.lv/uploads/files/I%20Freiberga%20Promocijas%20darbs.pdf> (Skatīts: 02.03.2016.)
9. Gee, J. P. (1996). *Social linguistics and literacies: Ideology in discourses* (2nd ed.). Philadelphia, PA: Falmer Press.
10. Geidžs, N. L., Berliners, D. C. (1998) *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 662
11. Gudjons, H. (2007) *Pedagoģijas pamatatziņas*. Rīga: Zvaigzne ABC, 394 lpp.
12. Hassard, J. (2003) *Backup of Meaningful Learning Model*.
13. Jurgena, I. (2002) *Vispārīgā pedagoģija*. Rīga: Izglītības soļi, 139 lpp.
14. Kelly, G. J., Mayer, R. E. (2002) *Meaningful Learning: The Essential Factor for Conceptual Change in Limited or Inappropriate Propositional Hierarchies Leading to* Kyunghwa L; Amy S. J. (2007). *Child development in Cultural Context: Implications of Cultural Psychology for Early Childhood Teacher Education*. *Early Childhood Education J.* p.35:233-243.
http://www.academia.edu/407603/Child_Development_in_Cultural_Contexts_Implications_of_Cultural_Psychology_for_Early_Childhood_Teacher_Education (skatīts: 14.06.2015)
15. Kursīte, J. (1996) *Latviešu folklorā mītu spoguļi*. Rīga: Zinātne, 434 lpp.
16. Kūle, M., Kūlis, R. (1998) *Filozofija*. Rīga: Apgāds Zvaigzne ABC, 656 lpp.

17. Lee, K., & Johnson, A. S. (2007). Child development in cultural contexts: Implications of cultural psychology for early childhood teacher education. *Early Childhood Education Journal*, 35, 233-243.
18. Lee, K. & Walsh, D. J. (2004). Teaching children at-risk: An American preschool teacher's folk psychology and folk pedagogy. *Journal of Early Childhood Research*, 2
19. *Likums par pirmsskolas izglītības vadlīnijām (2012)*. <http://visc.gov.lv> (skatīts 10.05.2015.)
20. Līdeks, O. (1991) *Latviešu svētki. Latviešu svinamās dienas*. Rīga, Scientia, 244 lpp.
21. Mandl, H., Grasel, C., Fischer F. (2013) Problem Oriented Learning: *Facilitating the Use of Domain-Specific and Control Strategies Through Modeling by an Expert* (152-166 p.) *Control of Human Behavior, Mental Processes, and Consciousness*. New York: Psychology Press.
22. Moran, P. (2001) *Teaching Culture: Perspectives in practice*. Boston: Heinle&Heinle Pp.175
23. Muktupāvels, V. (1989) *Dindaru, dandaru: latviešu rotaļas un spēles*. Rīga: Avots, 135 lpp.
24. Olupe, E (1992) *Latviešu gadskārtu ieražas*. Rīga: Avots, 319 lpp.
25. Piažē, Ž. (2002) *Bērņa intelektuālā attīstība*. Rīga: Pētergailis, 318 lpp.
26. *Pedagoģijas terminu skaidrojošā vārdnīca (2000)*. Sast. autoru kol. V. Skujiņas vadībā. Rīga: Zvaigzne ABC, 248 lpp.
27. *Pirmsskolas izglītības mācību satura programma (2012)*. <http://visc.gov.lv> (skatīts 10.05.2015.)
28. Priedītis, A. (2003) *Kultūras teorija un kultūras vēsture*. Daugavpils: A.K.A., 228 lpp.
29. *Psiholoģijas vārdnīca (1999)*. Sast. autoru kol. G. Breslava redakcijā. Rīga: "Mācību grāmatas", 157 lpp.
30. Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I. (2014) *Saules gads. Ziemassvētki*. Rīga: Madris, 214 lpp.
31. Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I. (2016) *Saules gads. Lielā diena*. Rīga: Zvaigzne ABC, 270 lpp.
32. Reese, H.,W (2011) *The learning-by-Doing Principle*. West Virginia University, Behavioral Development Bulletin, Vol.11.

33. Rogoff, B., Gordman Turkanis, C., Bartlett, L. (2001) Learning together. Children and adults in school community. Oxford: University Press, 245 p.
34. Schank, R.,C., Berman, T.,R., & Macpherson, K., A.(2009) Learning by doing. In: Reigeluth, C.,M (Eds.) *Instructional- Design Theories And Models: A New Paradigm of Instructional Theory*. Volume II, New York: Routledge, 687 p.
35. Siliņa-Jasjukeviča, G. (2013). *Metodiskās pamatnostādnes gadskārtu svētku apguvei pirmsskolā. Ceļvedis gadskārtu svētku organizēšanai pirmsskolas izglītības iestādēs (2.–10. lpp.)*. Rīga: Latvijas Folkloras biedrība.
36. Siliņa-Jasjukeviča, G. (2015) *Kultūras apguve pirmsskolā. Bērnu sasniegumu veicināšana pirmsskolā*. Rīga, Raka.
37. Siliņa-Jasjukeviča, G. (2011). *Novada tradicionālās kultūras apguve lokālās kultūrpiederības veicināšanai sākumskolā*. (Promocijas darbs, Latvijas Universitāte, 2011, 233 lpp.)
38. Svence, G. (1999) *Attīstības psiholoģija*. Rīga: Zvaigzne ABC, 158 lpp.
39. Šmids, V. (2001) *Mūsdienu domātāji. Skaista dzīve? Ievads dzīves mākslā*. Rīga: Zvaigzne ABC, 164 lpp.
40. Šteinberga, I. (2013) *Pedagoģiskā psiholoģija*. Rīga: RaKa, 155lpp.
41. Svešvārdu vārdnīca(1999)Sast. autoru kol. Jura Baldučnika redakcijā.Rīga: Jumava, 909lpp.
42. Špona, A. (2006) *Audzinašanas process teorijā un praksē*. Rīga: Raka, 211 lpp.
43. Torp, L., & Sage, S. (2002). *Problems as possibilities: Problem-based learning for K-16 education(2nd ed.)*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.
44. *UNESCO Vispārējā deklarācijā par kultūru dažādību. (2001) /<http://www.unesco.lv> (skatīts 24.04.2015.)*
45. Zitāne L. (1997) *Latvijas kultūras vēsture*. Rīga: Raka, 122 lpp.
46. Zvirbule, A. (2004) *Kultūrvides izglītība*. Rīga: Raka, 122lpp.
47. Walsh, D. J. (2002). The development of self in Japanese preschools: Negotiating space. In L. Bresler & A. Ardichvili (Eds.), *Multiple paradigms for international research in education: Experience, theory, and practice*(pp. 213–245). New York: Peter Lang.

Pielikumi

1.Pielikums. Tematiskais plāns martā

Nedēļa	Tēma	Vecāku līdzdalība	Piezīmes
1.03. - 5.03	<p>Uz pavasara sliedīšu</p> <p>Marts - pirmais pavasara mēnesis (kalendārs, laika plānošana)</p> <p>Svētki martā (bērnu pieredzes aktivizēšana, plāna izstrādāšana, gatavojoties pavasara saulstāvjumiem- Lieldienām)</p>	<p>Dažādi zariņi plaucēšanai (vēlams pielikt klāt lapiņu ar nosaukumu).</p>	<p>Šajā nedēļā pētīsim kalendāru, noskaidrosim martā svinamos svētkus. Pārrunāsim, kas ir Lieldienas un kopīgi izstrādāsim plānu, kā sagatavoties svētkiem. Uzsāksim zaru plaucēšanu, lai svētkos būtu ar ko izrotāt telpas, šūpoles, veikt veselības pērienu, krāsot olas. Pētīsim, kā dažādi zari plaukst atšķirīgos apstākļos līdz pat Lieldienām.</p>
7.03. - 11.03.	<p>Saules ceļš</p> <p>Kas ir saule?</p> <p>Saules nozīme dabā un cilvēka dzīvē.</p> <p>Saule folklorā.</p> <p>Saules ceļš pavasarī.</p> <p>Pavasaris uzveic ziemu. Tumsas un gaismas cīņa.</p> <p>Pārmaiņas dabā.</p>	<p>Izzinoši materiāli par sauli un tās saistību ar dabu, cilvēka dzīvi (grāmatas, enciklopēdijas, rotaļlietas, spēles utt.)</p> <p>0.5 L caurspīdīgu pudeli eksperimentam ar eļļu un pārtikas krāsvielām.</p>	<p>Šajā nedēļā izzināsim, kas ir saule. Noskaidrosim, kāpēc tā ir svarīga un kā tā ietekmē Lieldienu svinēšanas laiku. Caur rotaļām un vērojumiem pētīsim, kā dienas kļūst garākas. Dziedāsim dziesmas par sauli, iesim rotaļās un veidosim radošus darbiņus. Veiksime eksperimentus, imitējot saules virsmas degšanas procesu ar pārtikas krāsvielām un eļļu.</p>

	Gatavošanās Liieldienām.		
14.03. - 18.03.	Putni - pavasara vēstneši Gājputnu atgriešanās. Putni folklorā. Putnu balsis. Olu krāsošanas tradīcija. Gatavošanās Liieldienām.	Izzinoši materiāli par putniem (bilžu grāmatas, enciklopēdijas, attēli, videomateriāli). Lūgums padalīties ar dažādiem olu krāsošanas paņēmieniem, atnesot nelielu aprakstu, dažādus materiālus krāsošanai.	Šajā nedēļā pētīsim, kādi putni atgriežas Latvijā. Mācīsimies atpazīt dažas putnu balsis. Dziedāsim dziesmas par putniem, iesim rotaļās, klausīsimies un stāstīsim pasakas par putniem. Noskaidrosim, kas ir Liieldienu tradīcija “Putnu dzīšana”, pagatavosim šautras, izrotāsim. Krāšosim olas dažādās tehnikās, gatavosimies svētkiem.
21.03 - 24.03.	Pavasara vārti vaļā veras! Pavasaris dabā un lauku sētā.	Par Lielās dienas svinēšanu svētdien, 20.martā, un pirmdien, 21.martā, atsūtīšu atsevišķi.	Šajā nedēļā svinēsim pavasara atnākšanu, Liieldienu un sāksim gatavoties Teātra nedēļai.
29.03. – 1.04.	Teātra dienas „Varavīksnes putnā” Otrdiena. Teātra nedēļas atklāšana ar audzinātāju izrādi „Pauks un Šmauks”	Otrdiena. Bērni pārģērbjas par kādu pasaku varoni un paņem līdzi arī grāmatiņu, kurā „dzīvo”šis pasaku varonis. Vakarā darba vakars bērniem kopā ar vecākiem. Gatavosim dekorācijas	Dzīvosim visdažādākajās pārvērtībās, iejutīsimies dažādos tēlos, skatīsimies teātri un spēlēsim pašī. Latvijā 27.marts tiek atzīmēta kā Teātra diena. Bet tā kā 27.marts „sagrīt” ar Liieldienām, mēs svinības pārceļam uz šo nedēļu,

	<p>Piektdiena – 1.aprīlis. Joku, ačgārnības diena un bērnu izrāde vecākiem „Slavenais Pīlēns Tims”</p>	<p>bērnu iestudētajai izrādei „Slavenais Pīlēns Tims”</p> <p>Trešdien, ceturtdien bērni var turpināt ierasties dārziņā savu mīļāko pasaku tēlu lomās, ja vēlas.</p> <p>Piektdien – Joku dienā - ģērbjamies jocīgi un ačgārnī, bet vakarā 17:00 gaidām vecākus uz izrādi „Slavenais pīlēns Tims” (pat tērpiem izrādei vienosimies līdz 19.martam)</p>	<p>apvienojot ar Joku un ačgārnības dienu – 1.aprīli.</p>
--	--	--	---

2. Pielikums. Svētkos izmantotās tautasdziesmas un rotaļas

Šūpojiesi, tautu meita

(teikusi Līne Kuģe Aucē, Zemgalē)

♩=72

Šū - po - jie - si, tau - tu mei-ta, Liel - die - nī - šu šū - po - lē - si,
 2.

Šū - po - jie - si, tau - tu mei-ta, Liel - die - nī - šu šū - po - lēs!
 2.

Iešūposi govīs, vēršus,
 Stalli bērus kumeliņus,
 Stalli bērus kumeliņus,
 Sev raženu arājiņu.

Man pakāre brāleliņi
 Vizulišu šūpolītes;
 Skan podziņas, skan zilītes,
 Skan vizuļu šūpolītes.

1. Attēls. Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I. (2016) *Saules gads. Lielā diena*. Rīga: Zvaigzne ABC, 270 lpp.

Pirmo Lieldienas rītu priekš saules vajag skriet basām kājām uz kādu upīti jeb strautiņu, kas tek pret sauli, muti mazgāt, tad visu gadu varot agri uzcelties. (K. Corbiks, Jaunsvirlauka)

Lieldienas pirmās dienas vai arī Lielpiektdienas rītā priekš saules vajagot iet uz upi mazgāties, tad neesot miegains, bet visu gadu modrīgs. (E. Ābole, Vijciems)

Veci ļaudis stāstīja, ka tie, kas Lieldienās saulei lecot tekošā ūdenī muti nomazgāšot, tie vasarā nenodegšot melni, tiem pie darba nenāhšot miegs. (F. Mekons, "Latviešu Avīzes", 1870, 15. IV)

Lieldienas rītā vajagot kājas mazgāt tādā ūdenī, kas tek uz rītiem, tad kājas nesūtot. Tāpat uz rītiem tekošā ūdenī vajagot nomazgāt muti, jo tad esot gaišs prāts. ("Kurzemes Vārds", 1930, 20. IV)

Lieldienas rītu vajaga priekš saules lēkta celties un iet uz avotu, kas pret sauli tek, muti mazgāt. Tad atnāh atpakaļ, salasa shaidiņas, apskrej trīs reizes ap māju. Tad izslauka istabu un iet gulēt. Ja visu to tā padara, tad visu gadu ir čakls. (J. Cinovskis, Snēpele)

Ja Lieldienu rītā nomazgājas strautiņā, kas tek pret rītiem, tad visu gadu paliek jautrs un mundrs kā strautiņš. (A. Gulbe, Nogale)

2. Attēls. Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I. (2016) *Saules gads. Lielā diena*. Rīga: Zvaigzne ABC, 270 lpp.

Iešūpoja, ielīgoja!

(teikusi Lavīze Della Saldus Remtē, Kurzemē)

Two staves of musical notation in G major and 2/4 time. The first staff contains the melody for the first line of lyrics, and the second staff contains the melody for the second line. The lyrics are written below the notes.

Ie - šū - po - ja, ie - lī - go - ja, kas ie - kā - pa šū - po - lēs?
 Mū - su sē - tas sai - me - nie - ce, tā ie - kā - pa šū - po - lēs.

Iešūpoja, ielīgoja, –
 Kas iekāpa šūpolēs?
 Sīku rakstu rakstītāja,
 Tā iekāpa šūpolēs.

Iešūpoja, ielīgoja, –
 Kas iekāpa šūpulēs?
 Greizu ratu taisītājs,
 Tas iekāpa šūpulēs.

Iešūpoja, ielīgoja, –
 Kas iekāpa šūpulēs?
 Šķību vagu dzinējītis,
 Tas iekāpa šūpulēs.

Iešūpoja, ielīgoja, –
 Kas iekāpa šūpulēs?
 Tautu dēlis, mūs' brālītis,
 Tas iekāpa šūpulī.

Sviediet mani, sviedējīni,
 Līdz zariņu galiņiem.
 Cielaviņas meita biju,
 Zaru galu laipotāja.

Ko es došu, ko es došu –
 Šūpoliša kārējam?
 Došu cimdus, došu zeķes,
 Līdz zemītei linu kreklū.

Šūpojās, ligojās,
 Kas iesēda šūpulī.
 Linu sauja, magonīte,
 Tā iesēda šūpulī.

3.Attēls. Izmantotais resurss: Rancāne, A., Siliņa-Jasjukeviča, G., Briška, I. (2016)

Saules gads. Lielā diena. Rīga: Zvaigzne ABC, 270 lpp.

Putnu dzišana

(teikusi Margarita Strelēvica Tukuma Vānē, Kurzemē)

Nā - kat, put - nu dzi - nē - ji - ņi, šū - vo, šū - vo!

Pa sēt - ma - ļu sēt - ma - ļie - mi, šū - vo, šū - vo!

Nākat, putnu dzinējiņi, šūvo, šūvo.
Pa krūmiņu krūmiņiem, šūvo, šūvo.

Aizjemati sīkus putnus, šūvo, šūvo.
Pa zariņu zariņiem, šūvo, šūvo.

Siki putni Kurzemē, ligo, ligo,
Vilki, lāči Vāc zemē, šūvo, šūvo.

Rotaļas apraksts. Lieldienu rītā pirms saullēkta visi pulcējas un iet uz “putnu kalnu”. Katrs putnu dzinējs nes līdzīgu garu, svētkiem īpaši taisītu, izrakstītu šautru. Ejot visi dzied. No kalna augšas šautras sviež lejā, ziemeļu virzienā, saucot: “Tiš mežā, prom mežā, no mājām ārā!”

Piedziedājums “šūvo” atvairā visu ļauno, bet “līgo” vairo visu labo.

5.Attēls. Muktupāvels, V. (1989) *Dindaru, dandaru. Latviešu rotaļas un spēles*. Rīga: Avots, 134 lpp.

3. Pielikums. Gatavošanās Lieldienām

1. Attēls. Bērni dzied "Riti, riti saulīte" un rīpina "saulīti".

2. Attēls. Spēļu laiks, kad šautras mežā atrastas.

3.Attēls. Saule, svētku laika noteikšana..

4.Attēls. Eksperiments saules nedēļā.

5.Attēls. Saulīšu tīšana.

5.Attēls. Olas pirms svētkiem nokrāsotas!

4.Pielikums. Lieldienu svinības izbraukumā 20. 03.2016.

1.Attēls. Saules sveikšana.

2.Attēls. Olas ripināšana, simbolizējot saules ceļu.

3.Attēls. Rituālu atribūti. Avota ūdens, šautras, dzijas pavedieni.

4.Attēls. Aizsardzības rituāls.

5.Attēls. Rotaļa “Bagātais un nabadziņš”

6.Attēls. Šūpoļu rotāšana ar bērzu zariem un pīnītēm.

7.Attēls. Šūpošanās.

8.Attēls. Olu ripināšana

9.Attēls. Olu ripināšana.

10.Attēls. Svētku mielasts.

5.Pielikums. Lieldienu svinības pirmsskolā 21.03.2016.

1.Attēls. Svētku brokastis.

GALVOJUMS

Darbs izstrādāts atbilstoši zinātniskās ētikas principiem.

Darbā izmantotā literatūra u.c. avoti norādīti literatūras u.c. avotu sarakstā.

Dažāda veida informācijai (atziņām, citātiem, attēliem, tabulām u.c.), kas iegūta no minētajiem avotiem, darbā un tā pielikumos dotas atsauces.

Darba autors

Vārds, uzvārds

Paraksts

Datums: _____